



”TEKEE HYVÄÄ TEHDÄ HYVÄÄ”

Ohjattuun vapaaehtoistoimintaan vaikuttavat tekijät

Toimintaterapian
koulutusohjelma
Opinnäytetyö
Kevät 2010

Mirella Drushinin
Meri Valtasola

Koulutusohjelma		Suuntautumisvaihtoehto	
Toimintaterapian koulutusohjelma		Toimintaterapeutti AMK	
Tekijä/Tekijät			
Drushinin, Mirella - Valtasola, Meri			
Työn nimi			
"Tekee hyvää tehdä hyvää" – Ohjattuun vapaaehtoistoimintaan vaikuttavat tekijät			
Työn laji		Aika	Sivumäärä
Opinnäytetyö		Kevät 2010	39+4 liitettä
TIIVISTELMÄ			
<p>Teimme opinnäytetyömme yhteistyössä Niemikotisäätiön asumisvalmennusyksikkö Skarpin ohjaajana toimivan toimintaterapeutin Sanna Nisulan kanssa. Skarppi on tarkoitettu nuorille aikuisille mielenterveys- ja päihdekuntoutujille. Osallistuimme vapaaehtoistoiminnan aloitusvaiheeseen, jossa kaksi Skarpin asukasta osallistui vapaaehtoistoimintaan Kustaankartanon vanhustenkeskuksessa. Opinnäytetyömme tarkoituksena oli selvittää Skarpin vapaaehtoisten saamia kokemuksia vapaaehtoisena toimimisesta sekä muita vapaaehtoistoimintaan vaikuttavia tekijöitä.</p> <p>Opinnäytetyömme noudatti laadullisen tutkimuksen periaatteita. Opinnäytetyömme tutkimukselliseen osuuteen eli vapaaehtoistoimintaan Kustaankartanossa osallistui kaksi Skarpin vapaaehtoista. Aineistonkeruumenetelmämme oli osallistuva havainnointi ja teemahaastatteluna toteutettu ryhmähaastattelu. Havainnointia, ryhmähaastattelua sekä teorialähtöistä aineistonanalyysiämme ohjasi David Nelsonin ja Julie Jepson-Thomasin Terapeuttisen toiminnan käsitteellinen viitekehys. Lisäksi opinnäytetyöhömme vaikutti David Nelsonin ja Julie Jepson-Thomasin Toiminnallinen synteesi sekä Gary Kielhofnerin Terapeuttiset strategiat.</p> <p>Skarpin vapaaehtoiset kokivat vapaaehtoisena toimimisen positiivisena. Ohjaajan mukana olo oli tarpeellista, ja ohjaajan toteuttamalla toiminnallisella synteesillä sekä hänen käyttämällä terapeuttisilla strategioilla oli merkittävä vaikutus vapaaehtoistoiminnan sujumiseen. Ehdotonta oli vapaaehtoisten oma mielenkiinto ja halu toimia vapaaehtoisena. Merkittävää oli lisäksi Skarpin ja Kustaankartanon henkilökunnan myönteinen suhtautuminen Skarpin vapaaehtoiisiin.</p> <p>Ohjatun vapaaehtoistoiminnan avulla vapaaehtoiset kokivat saaneensa sisältöä päiviinsä ja omalla toiminnalla olleen merkitystä. Kokemukset ovat yksilöllisiä, joten vapaaehtoistoimintaan osallistuminen on harkittava jokaisen kanssa henkilökohtaisesti. Skarpissa ohjaajan rooli oli merkittävä arviointi- ja motivointivaiheessa, yhteydenpidossa Kustaankartanoon sekä vapaaehtoistoimintatilanteissa. Aina on muistettava vapaaehtoistoiminnan ideologia: vapaaehtoistoiminta on vapaaehtoisesta lähtevää ja omien resurssien mukaista.</p>			
Avainsanat			
Ohjattu vapaaehtoistoiminta, Vapaaehtoistoiminta, Terapeuttisen toiminnan käsitteellinen viitekehys			

Degree Programme in		Degree
Occupational Therapy		Occupational Therapist
Author/Authors		
Mirella Drushinin and Meri Valtasola		
Title		
"Feels good to do good": Factors which have an effect on supervised voluntary work		
Type of Work	Date	Pages
Final Project	Spring 2010	39 + 4 appendices
<p>ABSTRACT</p> <p>This final project was carried out in co-operation with the residential coaching unit Skarppi's supervisory occupational therapist. Skarppi is one of the rehabilitative housing service units of the Niemikoti foundation and its clients suffer from psychiatric diseases and substance abuse. In the context of this study, two residents of Skarppi went to Kustaankartano centre for elderly and participated in voluntary work. The purpose of this final project was to find out how residents of Skarppi experience voluntary work and other things which have an effect on voluntary work.</p> <p>Our research method followed the principles of a qualitative study. The research material was gathered from a participative observation and a theme interview. The main theory behind the process was A Conceptual Framework for Therapeutic Occupation by David Nelson and Julie Jepson-Thomas. The generating of the interview questions and the structure for the observation were based on that framework, as well as the theory based analysis. Other contributing theories were Occupational Synthesis by Nelson and Jepson-Thomas and Therapeutic Strategies by Gary Kielhofner.</p> <p>The voluntary workers of Skarppi experienced voluntary work as a positive thing. It was important that there was a supervisor with them in every voluntary work situation. Occupational Synthesis and The Therapeutic strategies used by the supervisor had a great impact on the situations running smoothly. The voluntary worker's own interest in voluntary work was one of the main factors for voluntary work to succeed. Another important factor was that the personnel of Skarppi and Kustaankartano looked kindly on the voluntary workers.</p> <p>As a conclusion of our final project, working as a volunteer gives content and meaning to the voluntary worker's life. It is important to remember though that voluntary work should always derive from the voluntary worker and it should be done according to the voluntary worker's resources.</p>		
Keywords		
Voluntary work, Conceptual Framework for Therapeutic Occupation		

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	1
2	OPINNÄYTETYÖN TAUSTA JA YHTEISTYÖKUMPPANIT	3
2.1	Päihde- ja mielenterveysongelmat	3
2.2	Niemikotisäätiön asumisvalmennusyksikkö Skarppi	4
2.3	Vapaaehtoistoiminta Kustaankartanon vanhustenkeskuksessa	5
2.4	Yhteistyö Skarpin ja Kustaankartanon kanssa	5
3	OPINNÄYTETYÖTÄ OHJAAVAT VIITEKEHYKSET	8
3.1	Terapeuttisen toiminnan käsitteellinen viitekehys	8
3.2	Toiminnallinen synteesi	12
3.3	Terapeuttiset strategiat	14
4	OPINNÄYTETYÖN TUTKIMUKSELLINEN OSUUS	15
4.1	Laadullinen tutkimus ja tapaustutkimus	15
4.2	Osallistuva havainnointi ja ryhmähaastattelu	16
4.3	Opinnäytetyön aineiston keruu	18
4.4	Opinnäytetyön aineiston käsittely	20
5	OPINNÄYTETYÖN TULOKSET	21
5.1	Toiminnan muoto	21
5.2	Kehityksellinen rakenne	25
5.3	Merkitys	26
5.4	Tarkoitus	27
5.5	Toiminnallinen suoritus	28
5.6	Vaikutus	29
5.7	Adaptaatio	29
5.8	Johtopäätökset	31
6	POHDINTA	32
	LÄHTEET	38
LIITE 1	Suostumus osallistumisesta opinnäytetyöhön Skarpin asukkaille	
LIITE 2	Suostumus osallistumisesta opinnäytetyöhön Kustaankartanon ikääntyneille	
LIITE 3	Havainnoinnin struktuuri	
LIITE 4	Ryhmähaastattelun haastattelurunko	

1 JOHDANTO

Opinnäytetyössämme tarkastelemme asumisvalmennusyksikkö Skarpissa toteutettavaa vapaaehtoistoiminnan aloittamisvaihetta, johon osallistuu kaksi Skarpin asukasta. Skarppi on Niemikotisäätiön asumisvalmennusyksikkö, joka on tarkoitettu mielenterveys- ja päihdeongelmallisille nuorille aikuisille. Opinnäytetyömme tarkoituksena on selvittää Skarpin asukkaiden kokemuksia vapaaehtoisena toimimisesta sekä kartoittaa muita vapaaehtoistoimintaan vaikuttavia tekijöitä. Aihe muotoutui työelämälähtöisesti keskustelussa yhteistyökumppanimme kanssa. Työelämän yhteistyökumppanimme on Skarpissa ohjaajana toimiva toimintaterapeutti Sanna Nisula. Aloittamisvaiheessa kaksi Skarpin asukasta osallistuu ohjattuna vapaaehtoistoimintaan Kustaankartanon vanhustenkeskuksessa. Sanna Nisula toimii ohjaajana jokaisessa vapaaehtoistoimintatilanteessa. Jatkossa käytämme vapaaehtoistoimintaan osallistuvista Skarpin asukkaista nimitystä Skarpin vapaaehtoiset. Vapaaehtoistoimintatilanteissa Skarpin vapaaehtoiset ja Sanna Nisula vierailivat Kustaankartanon ikääntyneiden luona.

Opinnäytetyömme tutkimuskysymykset ovat: Miten Skarpin vapaaehtoiset kokevat vapaaehtoisena toimimisen Kustaankartanon vanhustenkeskuksessa ja mitkä tekijät vaikuttavat vapaaehtoistoiminnan tekemiseen.

Aineistonkeruumenetelminämme on osallistuva havainnointi vapaaehtoistoimintatilanteissa sekä ryhmähaastattelu, joka toteutetaan teemahaastattelun periaatteella. Ryhmähaastatteluun osallistuu Skarpin vapaaehtoiset ja ohjaajana toimiva toimintaterapeutti Sanna Nisula. Havainnointistruktuurin, ryhmähaastattelun teemojen ja tutkimusaineiston analyysin perustana käytämme David Nelsonin ja Julie Jepson-Thomasin Terapeuttisen toiminnan käsitteellistä viitekehystä (Conceptual Framework for Therapeutic Occupation). David Nelsonin ja Julie Jepson-Thomasin Toiminnallisen synteessin (Occupational Synthesis) avulla selvitämme toimintaterapeutin ammatillista osaamista ja ohjaustapaa. Toiminnallista synteesiä tarkennamme Gary Kielhofnerin Inhimillisen toiminnan mallissa (Model Of Human Occupation) määrittelemillä Terapeuttisilla strategioilla.

Opinnäytetyömme avulla Skarpin vapaaehtoisilla on mahdollisuus kokeilla uutta toimintaa, saada uutta sisältöä arkipäiviinsä ja tarkastella kokemusta vapaaehtoistoiminnan soveltumisesta itselleen. Vapaaehtoisena toimiminen ohjatusti tarjoaa heille mahdollisuuden saada kokemusta kodin ulkopuolisesta, vastuullisesta toiminnasta. Skarpin asukkaat pitävät tärkeänä työelämään pääsyä, ja vapaaehtoistoiminnan avulla he voi-

vat ottaa lisää vastuuta elämästään ja kasvattaa omatoimisuuttaan. Jos Skarpin vapaaehtoiset kokevat vapaaehtoistoiminnan mielekkäänä ja haluavat jatkaa sitä, heillä on siihen mahdollisuus. Toiminnan jatkaminen edellyttää myös sitä, että yhteistyö Kustaankartanon kanssa on ollut sujuvaa.

Runsaalla tiedonhauulla löysimme mielenterveyskuntoutujien tekemästä vapaaehtoistoiminnasta toimintaterapian menetelmänä vain yhden kirjallisuuskatsauksen. Kirjallisuuskatsauksessa esitellyt tutkimukset antavat viitteitä siitä, että vapaaehtoisena toimiminen voi tukea mielenterveyskuntoutujia, mutta he tarvitsevat tukea ja hyväksyvän ympäristön hyötyäkseen siitä. Kaiken kaikkiaan vapaaehtoisena toimimista pidetään hyödyllisenä, koska sen myötä tyytyväisyys elämään sekä fyysinen ja psyykinen terveys kasvavat, vapaaehtoiset saavat uusia sosiaalisia suhteita ja rooleja sekä tarkoitusta elämälleen. Useissa kirjallisuuskatsauksessa esitellyissä tutkimuksissa raportoitiin voimaantumisen, itsetunnon kohenemisesta sekä ihmissuhdetaitojen ja työnsaantimahdollisuuksien paranemisesta. (Farrel – Byrant 2009: 163–171.)

Kahdessa kirjallisuuskatsauksen tutkimuksessa raportoitiin myös vapaaehtoistoiminnan negatiivisista vaikutuksista. Tutkittavat muun muassa kertoivat vapaaehtoistoiminnan vaikuttaneen mielenterveyteensä negatiivisesti. Pääasiassa negatiivinen vaikutus johtui syrjinnästä, leimaantumisen, kiusaamisesta, stressistä ja kollegoiden tiedon ja ymmärtämisen puutteesta. Näyttää on kuitenkin vähän eikä yleistettäviä johtopäätöksiä ole voitu tehdä, koska tutkimukset ovat olleet pieniä ja osa niistä on toteutettu, analysoitu tai dokumentoitu puutteellisesti. Kirjallisuuskatsauksen tekijät painottavat, että näytön saamiseksi tarvitaan lisää tutkimuksia. (Farrel – Byrant 2009: 163–171.)

Aiheemme on erittäin ajankohtainen, koska vuonna 2011 vietetään Euroopassa vapaaehtoistoiminnan teemavuotta. Euroopan unionin kulttuuriministereiden neuvosto päätti asiasta marraskuussa 2009 Brysselissä. Teemavuoden tavoitteena on edistää ja tukea vapaaehtoistoimintaa sekä lisätä vapaaehtoistoiminnan tunnettavuutta. Toimenpiteisiin sisältyy tiedotuskampanjoita, kokemusten ja hyvien toimintatapojen vaihtoa sekä tapahtumia Euroopan Unionin, kansallisella, alueellisella ja paikallisella tasolla. (Opetusministeriö 2009.)

Luvussa kaksi kerromme mielenterveys- ja päihdeongelmista, koska niiden ymmärtäminen on ollut tärkeää koko opinnäytetyömme ajan. Esittelemme myös yhteistyökumppanimme Niemikotisäätiön asumisvalmennusyksikkö Skarpin ja vapaaehtoistoimintapaikkana olevan Kustaankartanon vanhustenkeskuksen sekä kerromme vapaaehtois-

toiminnasta Kustaankartanossa. Toisessa luvussa kerromme myös opinnäytetyömme vaiheita ennen aineiston keruuta. Seuraavaksi, luvussa kolme, esittelemme opinnäytetyötämme ohjaavat viitekehukset. Luvussa neljä käsittelemme opinnäytetyömme tutkimuksellista osuutta, ja siinä kerromme aineistonkeruumenetelmistämme sekä varsinaisesta aineiston keruusta ja analysoinnista. Opinnäytetyömme tulokset ja johtopäätökset löytyvät luvusta viisi. Kirjallisen työmme lopuksi olemme arvioineet opinnäytetyömme luotettavuutta sekä pohtineet muun muassa valittujen teorioiden soveltuvuutta ja opinnäytetyöprosessia.

2 OPINNÄYTETYÖN TAUSTA JA YHTEISTYÖKUMPPANIT

Tässä luvussa kerromme yleisesti päihde- ja mielenterveysongelmista. Tämän jälkeen esittelemme Skarpin ja Kustaankartanon vanhustenkeskuksen. Kustaankartanon esittelyn yhteydessä kerromme siellä tapahtuvasta vapaaehtoistoiminnasta. Kerromme myös yhteistyömme vaiheista ennen aineiston keruuta.

2.1 Päihde- ja mielenterveysongelmat

Alkoholiriippuvuus ja psyykinen sairaus voivat esiintyä toisistaan riippumatta samalla henkilöllä. Kaksoisdiagnoosi-nimitys on tarkoitettu ensisijaisesti tähän tarkoitukseen. (Mäkelä 2003: 184) Mielenterveys- ja päihdeongelmien välinen vuorovaikutus on monimuotoinen. Siksi usein puhutaan myös mielenterveys- ja päihdehäiriöiden tai -ongelmien yhteisesiintyvyydestä. (Havio – Inkinen – Partanen 2008: 200).

Havion ym. (2008: 200) mukaan mielenterveyden häiriöiden yhteydessä esiintyy runsaasti päihteiden käyttöä ja päihdeongelmia. Noin 40–80% mielenterveyspotilaista on eriasteisia päihteiden ongelmakäyttäjiä. Monet psyykkiset sairaudet voivat siis altistaa runsaalle alkoholin käytölle ja sitä kautta alkoholiriippuvuudelle. Tällaisissa tapauksissa alkoholin käyttö voi pahentaa psyykkistä sairautta ja vaikeuttaa sen hoitoa. Vastaavasti tiedetään, että jopa noin 80 %:lla potilaista, joilla on diagnosoitu päihderiippuvuus, on mielenterveyden sairauksia. Päihteiden käyttö voi provosoida psykiatrisia häiriöitä kuten mielialan muutoksia, ahdistuneisuutta, sekavuustilaa tai aistihavaintojen vääristymiä. Näitä häiriöitä voi esiintyä myös vieroitusoireina. Päihteiden pitkäaikaisen ja runsaan käytön seuraukset voivat siis muistuttaa melkein mitä tahansa psyykkistä häiriötä. Päihde- ja mielenterveysongelmista kärsivät potilaat käyttävät useimmiten alkoholia,

lääkkeitä, kannabista, opiaatteja ja amfetamiinia. (Mäkelä 2003: 183–184; Havio ym. 2008: 200.)

Mielenterveys- ja päihdeongelmista kärsivät ihmiset voidaan jakaa karkeasti ryhmiin. Tämä jaottelu helpottaa ongelman tunnistamista.

Potilailla on:

1. Psykiatrisia oireita, jotka vahvistuvat päihteiden väärinkäytön seurauksena.
2. Päihteiden väärinkäyttöä, joka aiheuttaa psykiatrisia komplikaatioita
3. Samanaikaisesti päihteiden väärinkäyttöä ja psykiatrisia oireita
4. Traumaattinen kokemus, joka johtaa päihteiden väärinkäyttöön

(Havio ym. 2008: 200–201.)

Mielenterveys- ja päihdeongelmista kärsivät potilaat ovat hoidossa muita haastavampia monenlaisen oireilun, puutteellisen hoitomotivaation ja – tyytyväisyyden, väkivalta- ja itsensä vahingoittamisriskin sekä asunnottomuuden vuoksi. Kaksoisdiagnoosipotilaiden ennuste on usein huonompi kuin pelkästään päihderiippuvaisten. Parhaaksi hoitomuodoksi on todettu integroidut hoito-ohjelmat, joissa sama tiimi hoitaa sekä mielenterveysettä päihdeongelmaa. (Havio ym. 2008: 201; Mäkelä: 2003: 189.)

2.2 Niemikotisäätiön asumisvalmennusyksikkö Skarppi

Niemikotisäätiö tekee työtä helsinkiläisten mielenterveyskuntoutujien hyväksi. Se tuottaa toiminnallista kuntoutusta työ- ja päiväkeskuksissa ja erillisissä valmennusyksiköissä. (Tervetuloa Niemikotisäätiöön n.d.) Säätiön asumisvalmennusyksikkö Skarppi on aloittanut toimintansa vuoden 2009 alussa. Skarpissa on kymmenen asukaspaikkaa ja henkilökuntaa on paikalla vuorokauden ympäri. Skarpissa asuvat nuoret aikuiset saavat etsiä itselleen uutta elämäntapaa ja -sisältöä päihteiden käytön sijaan. Heidän tavoitteenaan on elää päihteittä ja kehittää mahdollisuuksiaan asua tulevaisuudessa itsenäisesti. Jokaisen asukkaan kanssa tehdään yksilöllinen asumisvalmennussuunnitelma, joka tähtää vähemmän tuettuun tai itsenäiseen asumiseen ja elämänhallintaan. Toiminta on kodinomaista, mutta luonteeltaan määräaikaista ja tavoitteellista. Yksikkö on päihdetön. Koska valmista toimintamallia ei ole, Skarpissa tarjotaan ja kokeillaan uusia toimintoja ja sitä kautta mahdollisuutta hyvään elämäntapaan. Asukkaat esimerkiksi hoitavat kasvihuonetta ja karppeja, pelaavat erilaisia pelejä, opettelevat tietokoneen käyttöä ja osallistuvat kodin askareisiin. (Skarppi valmentaa päihdeettömään elämään n.d; Nisula 2009.)

2.3 Vapaaehtoistoiminta Kustaankartanon vanhustenkeskuksessa

Kustaankartanon vanhustenkeskus on Suomen toiseksi suurin vanhainkoti. Se tarjoaa helsinkiläisille ikääntyneille vanhainkoti-, päivätoiminta- ja palvelukeskuspalveluja. Hoidossa painottuvat vanhustyön ja gerontologisen hoidon kehittäminen sekä teknologian hyödyntäminen. (Kustaankartanon vanhustenkeskus n.d: 3.)

Nylund ja Yeung (2005: 15) määrittelevät vapaaehtoistyön palkattomaksi, vapaasta tahdosta kumpuavaksi yleishyödylliseksi toiminnaksi, joka useimmiten on organisoitunut jonkin tahon avustuksella. Tehdessään ilmaista työtä toisen ihmisen ja oman yhteisönsä hyväksi, ihminen toimii aktiivisena kansalaisena. Vapaaehtoistoiminta jalostaa ihmistä: ”Se kehittää eettistä arvomaailmaa ja syventää näin ihmisen identiteettiä. Se parantaa ihmisen taitoja osallistua, toimia ja vaikuttaa sekä kohdata muita ihmisiä ja kommunikoida heidän kanssaan.” (Nylund – Yeung 2005: 67–70.) Vapaaehtoistoiminnan voi jakaa kolmeen osaan: yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen, vertaistukeen ja auttamiseen (Nordberg 2009: 9).

Kustaankartanossa tapahtuva vapaaehtoistoiminta on auttamista. Kuka tahansa voi osallistua vapaaehtoistoimintaan, koska se toteutuu tavallisen ihmisen tiedoin ja taidoin. Se ei ole ammatillista toimintaa, vaan tapahtuu ammattihenkilöstön rinnalla. Sitä ei siis voi verrata palkkatyöhön, koska se ei velvoita tekijäänsä mihinkään, eikä siitä makseta palkkaa. (Nordberg 2009: 8–9.) Kustaankartanossa vapaaehtoistointoja ovat ulkoilu, asukkaille lukeminen tai heidän kanssaan pelaaminen, avustajana toimiminen retkillä, virkistyshetkien järjestäminen, osastolla leipominen tai askartelu sekä asukkaan ystävänä tai tukihenkilönä toimiminen (Kustaankartanon vanhustenkeskuksen vapaaehtoistoiminta n.d).

2.4 Yhteistyö Skarpin ja Kustaankartanon kanssa

Olimme yhteydessä Skarpissa ohjaajana työskentelevään toimintaterapeuttiin Sanna Nisulaan sähköpostitse keväällä 2009, jolloin hän ilmaisi kiinnostuksensa kehittää asumisvalmennusyksikön toimintaa opinnäytetyömme avulla. Tapasimme ensimmäisen kerran toukokuussa. Vierailimme tuolloin Skarpissa ja keskustelimme siitä, millaisia kehittämiskohteita yksikön toiminnassa on. Keskustelussa ideoimme vapaaehtoistoiminnan aloittamista Sanna Nisulan aloitteesta. Nisulan mukaan Skarpin asukkaat ovat kertoneet, että heillä on paljon vapaa-aikaa ja he kaipaavat työtä ja tekemistä. Skarpin toiminta-ajatuksen mukaisesti halusimme tarjota heidän elämäänsä uutta sisältöä päih-

teiden sijaan. Uutta toimintaa kokeilemalla asukkaat voivat selvittää mitä muuta he voisivat tehdä ja mikä on heille mielekästä.

Keskustelussa pohdimme vapaaehtoistoiminnan valintaa myös eettiseltä kannalta, koska tiedostamme siinä olevan ristiriidan. Toimintaterapiassa ajatuksena on valita toiminnat yhdessä asiakkaan kanssa. Opinnäytetyöprosessin alkaessa ehdotimme vapaaehtoistoimintaa ja yritimme motivoida Skarpin asukkaita tarttumaan tilaisuuteen. Tiedostamme myös sen, että he eivät ole täysin vapaaehtoisia vapaaehtoistojia, koska eivät valinneet sitä omasta aloitteestaan. Skarpin toimintatapana on tarjota erilaisia toimintoja, joista asukkaat saavat pääasiassa valita mihin osallistuvat. Henkilökunnalla on siis myös velvollisuus tarjota asukkaille toimintoja, koska he tarvitsevat siihen tukea ja ohjausta. Vaikka vapaaehtoistoiminnan kokeilu ei lähtenyt Skarpin asukkaiden aloitteesta, toiminta valittiin asiakaskeskeisyyden periaatteella. Suomen toimintaterapeuttiliiton ammattieettisten ohjeiden mukaan toimintaterapian tavoitteena on edistää asiakkaan toimintakykyä hänelle merkityksellisillä elämänalueilla. Asiakastyössä toimintaterapeutin tulee toimia sen hyväksi, että asiakas voi toimia tasavertaisesti yhteiskunnassa, käyttää yhteiskunnan palveluja ja toimia mahdollisimman oma-toimisesti oman elämänsä tilanteissa. (Toimintaterapeuttien ammattieettiset ohjeet 2007.)

Jatkoimme keskustelua ja järjestelyjä Sanna Nisulan kanssa sähköpostilla ja Skarpissa järjestetyissä tapaamisissa. Sanna Nisula oli yhteydessä Kustaankartanon vapaaehtoistoiminnan koordinaattoriin Saara Jäämieheen, joka suhtautui opinnäytetyöhömmme mielenkiinnolla. Sanna Nisula tiedotti opinnäytetyöstämme Skarpin muulle henkilökunnalle ja keskusteli muutamien Skarpin asukkaiden kanssa mahdollisuudesta kokeilla vapaaehtoistoimintaa ohjatusti Kustaankartanossa. Kaksi Skarpin asukasta innostui mahdollisuudesta ja he kertoivat Nisulalle halukkuudestaan toimia vapaaehtoisena.

Kustaankartanon vapaaehtoistoiminnan koordinaattori Saara Jäämies keskusteli opinnäytetyöstämme Kustaankartanon ylihoitajan ja muun henkilökunnan kanssa, ja myös heidän suhtautumisensa opinnäytetyömme ideaan oli positiivista. Syyskuussa 2009 pidimme Saara Jäämiehen kanssa yhteispalaverin, jossa keskustelimme opinnäytetyömme aiheesta, sen herättämistä ajatuksista, käytännön järjestelyistä ja mahdollisista vapaaehtoistoiminnoista. Saara Jäämies valitsi vanhustenkeskuksesta liikunta- ja toimintakykyrajoitteisten osaston, jolla vapaaehtoistoiminta tulisi tapahtumaan. Hänen mukaansa kyseisen osaston ikääntyneet ovat virkeitä ja heillä on hyvät sosiaaliset taidot: he ovat vuorovaikutustilanteissa aktiivisia ja aloitteellisia. Tämä todennäköisesti

tukee vuorovaikutusta Skarpista tulevan vapaaehtoisen ja Kustaankartanon ikääntyneen välillä. (Jäämies 2009.) Jatkoimme sähköpostikeskusteluja Saara Jäämiehen kanssa syksyn 2009 aikana.

Marraskuussa 2009 tapasimme Kustaankartanossa Saara Jäämiehen. Tapaamisessa keskustelimme mahdollisista vapaaehtoistoiminnoista, opinnäytetyöstä tiedottamisesta sekä Skarpissa että Kustaankartanossa ja tutustumiskäynnistä Kustaankartanoon. Haimme tutkimuslupaa Niemikotisäätiön toiminnanjohtaja Seppo Eroselta sekä Helsingin kaupungin sosiaalivirastolta. Sosiaalivirastossa tutkimuslupahakemus käsiteltiin eettisessä toimikunnassa. Tutkimusluvut myönnettiin marraskuussa 2009. Tutkimuslupien myöntämisen jälkeen Saara Jäämies tiedotti opinnäytetyöstämme valitsemallaan Kustaankartanon osastolla. Osastolta valikoitui kaksi ikääntynyttä, jotka halusivat itselleen seuraa ja apua vapaaehtoisista. Jäämies kävi myös alustavasti keskustelemassa opinnäytetyöstämme kyseisten ikääntyneiden kanssa.

Joulukuussa 2009 kävimme Skarpissa keskustelemassa opinnäytetyöstämme kokeiluun mukaan aikovien vapaaehtoisten kanssa. Tässä yhteydessä he allekirjoittivat suostumukset opinnäytetyöhön osallistumisesta (liite 1). Tilanteessa oli mukana myös Sanna Nisula. Keskustelimme Skarpin vapaaehtoisten kanssa heidän vaitiolovelvollisuudestaan koskien Kustaankartanon ikääntyneitä (Nordberg 2009: 10). Kerroimme myös, että me olemme vaitiolovelvollisia kaikkien kokeiluun osallistuvien asioista (Toimintaterapeuttien ammattieettiset ohjeet 2007). Sovimme myös, että emme kirjaa missään vaiheessa ylös ketään koskevia tunnistetietoja (Vilka 2005: 36). Niemikotisäätiöltä ja Helsingin kaupungin sosiaalivirastolta saamissamme tutkimusluvissa sitouduimme siihen, että Skarpin vapaaehtoisilla ja Kustaankartanon ikääntyneillä on mahdollisuus valita osallistuvatko he opinnäytetyöhömmme. Halutessaan he voivat keskeyttää kokeiluun osallistumisen milloin vain. Tämä mainittiin suostumuslomakkeissa. (Ks. liite 1 ja liite 2).

Seuraavalla viikolla teimme tutustumiskäynnin Kustaankartanoon yhdessä toisen kokeilussa mukana olevan Skarpin vapaaehtoisen ja Sanna Nisulan kanssa. Toinen Skarpin vapaaehtoinen oli estynyt. Saara Jäämiehen opastuksella vierailimme osastolla, jossa vapaaehtoistoiminta tulee tapahtumaan. Tapasimme molemmat kokeiluun mukaan lähtevät Kustaankartanon ikääntyneet ja kerroimme heille opinnäytetyöstämme. Molemmat Kustaankartanon ikääntyneet tapasivat myös Skarpin vapaaehtoisen ja Sanna Nisulan. Saara Jäämies haastattelee henkilökohtaisesti kaikki, jotka aloittavat vapaaehtoistoiminnan Kustaankartanossa. Tutustumiskäynnin yhteydessä hän kartoitti

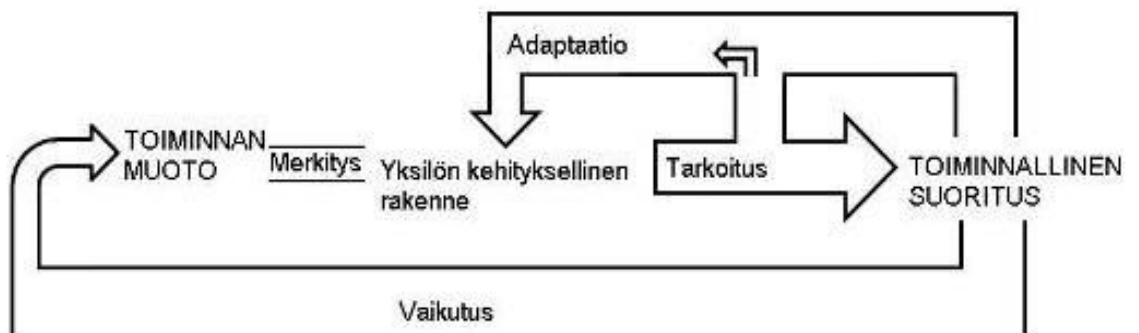
mukana olleen Skarpin vapaaehtoistoimijan motivaatiota ja aiempia kokemuksia ikään-
tyneistä.

3 OPINNÄYTETYÖTÄ OHJAAVAT VIITEKEHYKSET

Opinnäytetyötämme ohjaa pääasiassa David Nelsonin ja Julie Jepson-Thomasin Tera-
peuttisen toiminnan käsitteellinen viitekehys. Lisäksi opinnäytetyöhömmä vaikuttaa
David Nelsonin ja Julie Jepson-Thomasin Toiminnallinen synteesi ja Gary Kielhofnerin
Terapeuttiset strategiat. Tässä luvussa esittelemme käyttämämme viitekehukset.

3.1 Terapeuttisen toiminnan käsitteellinen viitekehys

Nelson (1996: 775) määrittelee toiminnan (Occupation) toiminnan muodon ja toiminnal-
lisen suorituksen välisen suhteen avulla. Samalla hän määrittelee käsitteet merkitys,
tarkoitus, kehityksellinen rakenne, vaikutus ja adaptaatio. (Ks. kuvio 1.) Terapeuttisen
toiminnan käsitteellisen viitekehysten avulla pystymme vastaamaan molempiin tutki-
muskysymyksiimme. Skarpin vapaaehtoisten kokemuksia saamme selville merkitys ja
tarkoitus -käsitteiden avulla, koska ne ovat henkilökohtaisia tulkintoja toiminnasta. Mui-
ta vapaaehtoistoimintaan vaikuttavia tekijöitä pystymme selvittämään toiminnan muo-
don, toiminnallisen suorituksen ja vaikutuksen käsitteiden avulla. Kehityksellinen ra-
kenne käsite tuo Skarpin vapaaehtoisten aikaisemmat kokemukset kuuluviin. Adaptaa-
tiota tarkastelemalla pystymme lisäksi selvittämään mahdollisia vapaaehtoisissa tapah-
tuneita muutoksia. Käsitteellisen toiminnan viitekehysten avulla saamme tarkkaa ja
monipuolista tietoa toiminnan eri osa-alueilta.



KUVIO 1: Terapeuttisen toiminnan käsitteellinen viitekehys. (Nelson 1988: 637).

Toiminnan muoto (Occupational Form) tarkoittaa kaikkia yksilön ulkopuolisia olosuhteita. Toiminnan muoto on objektiivinen, eli kaikkien tilanteessa mukana olevien nähtävissä. Se sisältää fyysiset ja sosiokulttuuriset ulottuvuudet, jotka vaikuttavat toiminnalliseen suoritukseen. Fyysiset ulottuvuudet sisältävät paikalla olevat asiat ja tavarat, niiden spatiaaliset ominaisuudet (pituus, paino, leveys ja syvyys), niiden sijoittumisen toisiinsa nähden, tekstuurin, äänet ja taustalla olevat tekijät kuten valaistuksen ja lämpötilan. Myös toisten ihmisten paikallaolo huomioidaan fyysisissä ulottuvuuksissa. Esimerkiksi toisten ihmisten sijoittuminen, ilmeet, liikkeet ja puhe voivat vaikuttaa yksilön toiminnalliseen suoritukseen. Fyysisissä ulottuvuuksissa huomioidaan lisäksi ajallinen näkökulma. Sillä tarkoitetaan toiminnan aikana hetki hetkeltä tapahtuvia muutoksia toiminnan muodossa. Nelson ja Jepson-Thomas antavat esimerkin tennisottelusta, jossa tärkeitä toimintaan vaikuttavia tekijöitä ovat eri nopeuksilla ja eri paikkoihin liikkuva pallo sekä vastapelaajan liikkeet. Jopa ilman lämpötila muuttuu ottelun edetessä. Toiminnan muoto yksilön ympärillä on siis jatkuvasti muuttuva ja uusia haasteita tarjoava. (Nelson – Jepson-Thomas 2003: 90–92). Toiminnan muodon sosiokulttuuriset ulottuvuudet sisältävät muun muassa symbolit, normit, roolit, esineiden tyypilliset käytöt ja variaatiot sekä kielen. Kulttuuriset ja sosiaaliset ulottuvuudet ovat läsnä joka tilanteessa. Esimerkiksi golfin pelaajilla on erilainen kulttuuri verrattuna jalkapallon pelaajiin, ja yritysjohtajaan kohdistuvat sosiaaliset odotukset ovat erilaiset verrattuna linja-auton kuljettajaan. Todellisuudessa fyysinen ja sosiokulttuurinen ulottuvuus ovat toisistaan riippuvaisia, eikä niitä voi erottaa tarkkarajaisesti. (Nelson – Jepson-Thomas 2003: 91–99.)

Yksilön kehityksellinen rakenne (The Person's Developmental Structure) sisältää kolme pääkategoriaa: 1) sensomotoriset osatekijät, 2) kognitiivinen integraatio ja kognitiiviset osatekijät ja 3) psykososiaaliset taidot ja psykososiaaliset osatekijät. Toimintaan vaikuttaa sekä toiminnan muoto että yksilön ainutlaatuinen kehityksellinen rakenne. Kehityksellisyys-sana viittaa yksilön kehitykseen ja kypsymiseen sekä aiempiin kokemuksiin. Sensomotorisiin osatekijöihin sisältyvät muun muassa sensorinen prosessointi kuten visuaalisiin ärsykkeisiin reagointi ja motorinen koordinaatio. Kognitiivisiin osatekijöihin kuuluvat esimerkiksi lyhyt- ja pitkäaikainen muisti, ongelmanratkaisukyky ja oppiminen. Psykososiaaliset osatekijät sisältävät muun muassa sosiaalisen käytöksen, arvot ja selviytymiskeinot. (Nelson – Jepson-Thomas 2003: 99–100)

Merkitys (Meaning) on yksilön oma, henkilökohtainen tulkinta toiminnan muodosta. Merkitys on aktiivinen prosessi, johon vaikuttavat toiminnan muoto ja yksilön kehityksellinen rakenne. Sama toiminnan muoto aiheuttaa siten eri yksilöille eri merkitykset.

Merkitys sisältää hahmotukselliset, symboliset sekä affektiiviset merkitykset. Hahmotuksellinen merkitys tarkoittaa toiminnan muodon fyysisten ulottuvuuksien tulkintaa. Se sisältää visuaalisen, auditiivisen ja somatosensorisen prosessoinnin. Hahmotuksellinen merkitys on aktiivinen prosessi, jossa yksilö etsii toiminnan muodon elementtejä valikoivasti. Hän saattaa siis myös jättää huomiotta jotkut toiminnan muodon osat, koska niillä ei ole henkilökohtaista merkitystä. Symbolinen merkitys tarkoittaa tulkintaa toiminnan muodon sosiokulttuurisista ulottuvuuksista. Se sisältää esimerkiksi kirjoitettujen ja puhuttujen sanojen, merkkien ja symbolien sekä sosiokulttuuristen vihjeiden tulkintaa. Affektiivinen merkitys tarkoittaa toiminnan muodon yksilössä herättämiä tunteita. Affektiiviset merkitykset seuraavat hahmotettavia ja symbolisia merkityksiä. Se ei ole erillinen kokemus. Esimerkiksi yllättävä kosketus (hahmotuksellinen merkitys) saa meidät usein säikähtämään ja tuntemaan pelkoa. (Nelson – Jepson-Thomas 2003: 101–106.)

Tarkoitus (Purpose) on aina riippuvainen merkityksestä. Yksilön on löydettävä toiminnan muodosta merkitys, jotta hän voi kokea tarkoituksellisuutta. Toisin sanoen yksilön tulkitessa toiminnan muotoa (merkitys), hän haluaa tehdä tilanteelle jotain (tarkoitus). Tarkoitusta kuvataan usein esimerkiksi substantiiveilla motivaatio, syy ja tavoitteellisuus sekä verbeillä haluta, yrittää ja tavoitella. Jotta yksilö voi sitoutua toimintaan, täytyy mukana olla tarkoitusta. Samoin kuin merkitys, tarkoitus on aina subjektiivinen kokemus, jota ei voi havainnoida. Merkitys heijastelee mennyttä kun taas tarkoitus suuntaa tulevaisuuteen, kohti haluttua tulosta. Tarkoituksia on lyhytaikaisia ja pitkäaikaisia. Samassa toiminnassa henkilöllä voi olla sekä lyhyt- että pitkäaikaisia tarkoituksia. Lyhytaikaiset tarkoitukset (esimerkiksi halu mennä töihin tietyssä päivänä) yhdistyvät pitkäaikaisiin tarkoituksiin (esimerkiksi taloudellisen tilanteen turvaaminen). Tarkoituksia on toiminnan sisäisiä ja ulkoisia. Kun toiminnalla on sisäinen tarkoitus, yksilö tekee jotain yksinkertaisesti kyseisen toiminnan vuoksi, ilman erikoislaatuista motiivia. Lapsi saattaa esimerkiksi kaataa palikoista kootun tornin vain nähdäkseen mitä siitä seuraa. Ulkoinen tarkoitus tarkoittaa sitä, että motiivi toiminnalle löytyy varsinaisen toiminnan ulkopuolelta. Esimerkiksi lapsesta huoneen siivoaminen voi tuntua ikävältä, mutta hän tekee sen välttääkseen kotiarestin. Tarkoituksia on myös tietoisia ja tiedostamattomia. Kun toiminta on rutiininomainen, tarkoitus on tiedostamatonta. Uuden toiminnan opetteluvaiheessa tarkoitukset ovat tietoisia. (Nelson – Jepson-Thomas 2003: 106–111.)

Toiminnallinen suoritus (Occupational Performance) on aktiivista, vapaaehtoista tekemistä, joka tapahtuu toiminnan muodon kontekstissa. Toiminnan muoto ja toiminnallinen suoritus siis täydentävät toisiaan, eikä niitä voi erottaa toisistaan. Toiminnallinen suoritus voi olla näkyvää ja havaittavaa tai yksilön sisällä tapahtuvaa, peitettyä. Näky-

vässä suorituksessa on mukana tahdonalainen hermosto- ja lihassysteemi, jolloin liikkeet voidaan nähdä ja analysoida hyvin yksityiskohtaisesti. Näkyvä toiminnan suoritus sisältää puhumisen, ilmeet ja katseen suuntaamisen, koska kaikki ne ovat tahdonalaisia liikkeitä. Peitettyä toiminnallista suoritusta ei voi nähdä eikä havainnoida ulkopuolelta. Se on mielensisäistä toimintaa, jossa yksilö kuvittelee toimintansa vaikuttavan kuviteltuun ympäristöön. Esimerkiksi shakin pelaaja kuvittelee mielessään pelinappuloiden liikkeitä ja sijainnin muutoksia vaikka yhdenkään nappulan paikka ei ole muuttunut. Peitetty toiminnallinen suoritus on kuitenkin harvinaista, ja se rajoittuu korkeita kognitiivisia taitoja vaativiin toimintoihin. Useimmiten olemme hyvin sidottuja meitä ympäröivään konkreettiseen maailmaan. (Nelson – Jepson-Thomas 2003: 111–116.)

Tähän mennessä Nelson ja Jepson-Thomas ovat esitelleet miten toiminnan muoto johtaa toiminnalliseen suoritukseen. Seuraavaksi näemme miten yksilön toiminnallinen suoritus vuorostaan vaikuttaa systeemin muihin osiin. Tätä Nelson ja Jepson-Thomas kutsuvat toiminnan dynamiikaksi. (Nelson – Jepson-Thomas 2003: 117.)

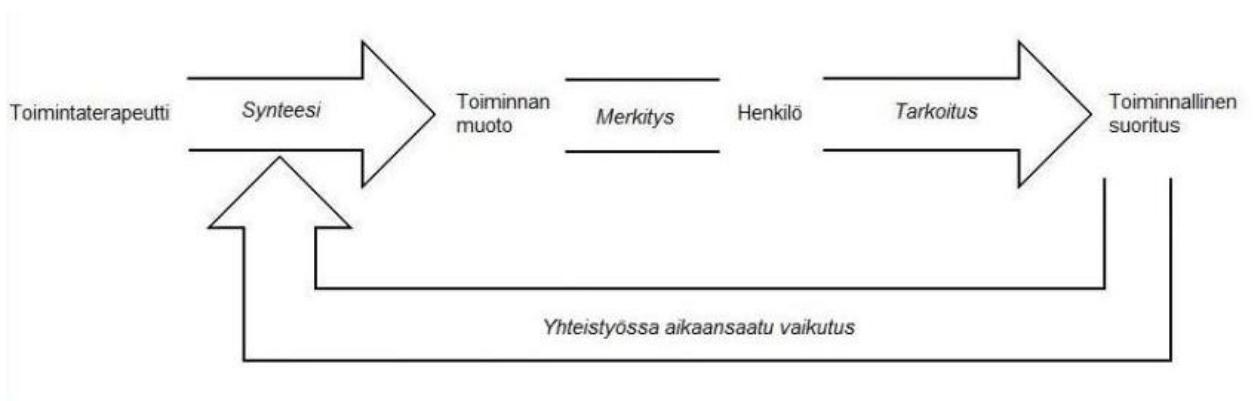
Vaikutus (Impact) määritellään toiminnallisen suorituksen vaikutuksena sekä yksilön omaan että toisten ihmisten toiminnan muotoon. Yhden toiminnan aikaansaama vaikutus määrittää usein seuraavaa toimintaa. Yhden ihmisen toiminnallinen suoritus voi vaikuttaa myös toisten ihmisten toiminnan muotoon, muttei koskaan suoraan toisten merkitykseen ja tarkoitukseen. Muuttuneella toiminnan muodolla täytyy olla toiselle ihmiselle merkitys ja tarkoitus, jotta se vaikuttaa hänen toiminnalliseen suoritukseensa. Nelsonin ja Jepson-Thomasin mukaan vaikutus ja toiminnan muoto eivät ole erillisiä asioita, vaan vaikutus on osa uutta toiminnan muotoa. Joidenkin toimintojen vaikutukset ovat selvästi havaittavissa, mutta vaikutus voi olla myös erittäin pientä. Esimerkiksi lapsen tekemän lumiukon voi selvästi nähdä, mutta tanssiesityksen aikaansaama vaikutus ilmenee ainoastaan spatiaalisten olosuhteiden muutoksena tanssijan liikkeessä tilassa sekä hyvin pienenä muutoksena lattian pinnassa ja tanssijan kengissä. Joskus vaikutus on vain väliaikaista. Esimerkiksi lautapelin pelaamisen jälkeen peli siivotaan pois eikä pelaaminen aiheuta merkittävää vaikutusta materiaaleissa. (Nelson – Jepson-Thomas 2003: 117–119.)

Adaptaatio (Adaptation) on toiminnallisen suorituksen vaikutus yksilön kehitykselliseen rakenteeseen. Tekemällä jotakin, ihminen käytännössä muuttaa itseään, ja tätä muutosta sanotaan adaptaatioksi. Adaptaatiota voi tapahtua kaikilla kehityksellisen rakenteen osa-alueilla: sensomotorisella, kognitiivisella ja psykososiaalisella. Adaptaatio voi olla pientä, esimerkiksi muisto jostakin toiminnasta. Laajana ja mittavana adaptaationa

voidaan pitää esimerkiksi identiteetin rakentumista, joka on seurausta toimintoihin osallistumisesta. Ihmisen kehityksestä suurin osa on adaptaation tulosta. Adaptaatio voi alkaa jo ennen varsinaista toimintaa esimerkiksi silloin kun ihminen saa ohjeita, ennakoii ja suunnittelee toimintaansa aikaisemman kokemuksen perusteella. Nelsonin ja Jepson-Thomasin mukaan kaikki oppiminen sisältää adaptaatiota, ja oppiminen on aina aktiivisen toiminnan tulosta. Adaptaatio ei kuitenkaan ole aina hyödyllistä vaan toiminnallinen suoritus saattaa myös heikentää kehityksellistä rakennetta. Esimerkiksi useat epäonnistumiset saattavat aiheuttaa opitun avuttomuuden tunteen, jolloin yksilö odottaa epäonnistuvansa aina kun kohtaa uuden toiminnan muodon. (Nelson – Jepson-Thomas 2003: 119–123.)

3.2 Toiminnallinen synteesi

Toiminnallinen synteesi (Occupational synthesis) on se, mitä toimintaterapeutti ”tekee elääkseen”. Se on toimintaterapeutin pääasiallinen tehtävä. (Nelson, Jepson-Thomas 2003: 132.) Vaikka asumisvalmennusyksikkö Skarpin työyhteisössä ei puhuta varsinaisista toimintaterapiaprosesseista, ohjaajana toimivan Sanna Nisulan toimintaterapeutin ammattitaito ja toimintaterapeutin näkökulma on hänen työssään mukana vahvasti. Toimintaterapian menetelmät ja mahdollisuudet sisältyvät ohjaajana työskentelemiseen. (Nisula 2010.) Toimintaterapeutin koulutuksessa opitaan soveltamaan toimintaa asiakkaalle mielekkääksi ja sopivan haasteelliseksi. Näistä syistä otimme opinnäyte-työhömme mukaan David Nelsonin ja Julie Jepson-Thomasin Terapeutin synteessin. Täydensimme sitä Gary Kielhofnerin Inhimillisen toiminnan mallin Terapeutillisilla strategioilla.



KUVIO 2: Toiminnallinen synteesi toimintaterapeutin ja asiakkaan yhteistyössä suunnittelemana toiminnan muotona (Nelson 1996: 778).

Nelsonin ja Jepson-Thomasin (2003: 132) mukaan Toiminnallinen synteesi tarkoittaa toiminnan muotoa, jonka toimintaterapeutti on suunnitellut yhteistyössä asiakkaan kanssa. Tavoitteena on tarjota yksilön kehitykselliselle rakenteelle juuri sopiva haaste. Suunnittelussa terapeutti käyttää apunaan terapeuttista päättelyä. Nelson ja Jepson-Thomas käyttävät synteesi-termiä, koska terapeuttista toimintaa suunniteltaessa täytyy huomioida monia samanaikaisesti toiminnan muotoon vaikuttavia tekijöitä. (Ks. kuvio 2.)

Toiminnallisen synteessin avulla saadaan aikaan terapeuttinen arviointi tai saavutetaan terapeuttinen tavoite. Toiminnallinen synteesi riippuu siitä, mitä terapeutti tietää toiminnan muodosta sekä yksilön kehityksellisestä rakenteesta. Lisäksi yksilön toiminnallinen suoritus vaikuttaa toiminnalliseen synteesiin. Esimerkiksi yksilön kertomat toiveet ovat toiminnallista suoritusta, jotka osaltaan vaikuttavat toiminnalliseen synteesiin. Terapeutti arvioi tilannetta havainnoimalla henkilön sanatonta viestintää, ja myös nämä havainnot vaikuttavat toiminnalliseen synteesiin. (Nelson 1996: 777–778; Nelson – Jepson-Thomas 2003: 132.)

Toiminnallinen arviointi (Occupational assessment) tarkoittaa sitä, miten terapeutti luo käsityksen yksilön kehityksellisestä rakenteesta. Terapeuttiset tavoitteet Nelson jakaa 1) toiminnalliseen adaptaatioon, 2) toiminnalliseen kompensaatioon sekä 3) terveyden edistämiseen ja sairauden ehkäisemiseen. (Nelson 1996: 778–780.)

Toiminnallisen adaptaation terapeuttisena tavoitteena (Occupational adaptation as a therapeutic goal) on positiivinen vaikutus yksilön kehitykselliseen rakenteeseen. Toimintaterapeutin tehtävänä on auttaa asiakasta järjestämään tilanne sellaiseksi, että toiminnallinen suoritus johtaa haluttuun muutokseen. Adaptaatio voi palauttaa kadonneen taidon tai kehittää kokonaan uuden taidon. Jotta positiivista adaptaatiota voi tapahtua, toiminnallisen synteessin täytyy tarjota yksilön kehitykselliselle rakenteelle juuri sopiva haaste. (Nelson 1996: 778–779.)

Toiminnallinen kompensaatio terapeuttisena tavoitteena (Occupational compensation as a therapeutic goal) tarkoittaa toiminnallisen suorituksen korvaamista uudella tavalla. Toiminnan terapeuttisessa kompensaatioissa etsitään ratkaisua vaikeaan ongelmaan. Kompensaation avulla yksilö pystyy suorittamaan toiminnan korvaavalla tavalla. Yleensä tämä korvaava tapa suorittaa toimintoja ei ole yhteiskunnassa yleisesti käytetty. Tuloksena on yleensä yhtäläinen positiivinen vaikutus yksilöön kuin olisi mahdollista saavuttaa suorittamalla toiminta sosiokulttuurisesti tyypillisellä tavalla. Kompen-

saatio eroaa adaptaatiosta, mutta yleensä ennen kompensatiota tarvitaan adaptaatiota. Esimerkiksi henkilö opettelee ensin käyttämään pyörätuolia (adaptaatio) ennen kuin hän voi liikkua pyörätuolilla paikasta toiseen (kompensatio). (Nelson 1996: 779.)

Terveyden edistäminen ja sairauden ehkäiseminen terapeuttisena tavoitteena (Health promotion and disease prevention as a therapeutic goal) tarkoittaa tilanteessa tapahtuvaa hyvinvoinnin edistymistä ja vamman ennaltaehkäisemistä. Se voi sisältää toiminnallista arviointia, adaptaatiota ja kompensatiota. (Nelson 1996: 779–780.)

3.3 Terapeuttiset strategiat

Aineistoa kerätessämme huomasimme, että ohjaajana toimivan toimintaterapeutin Sanna Nisulan ohjaamistapa vaikutti vapaaehtoistoimintatilanteisiin huomattavasti. Terapeuttiset strategiat auttoivat meitä jäsentämään havaitsemiamme ohjaamistapoja ja niiden vaikutuksia ja Nisulan toteuttamaa toiminnallista synteesiä. Terapeuttiset strategioiden avulla voimme tarkastella eri strategioiden käyttöä toiminnan muodon muokkaamisessa. Gary Kielhofnerin mukaan toimintaterapeutti käyttää terapeuttisia strategioita ollessaan vuorovaikutuksessa asiakkaan kanssa. Terapeuttiset strategiat ovat terapeutin toimintaa, joka vaikuttaa asiakkaan toimimiseen, tuntemuksiin ja ajatteluun. Terapeuttisten strategioiden avulla terapeutti voi vuorovaikutuksessa asiakkaan kanssa tukea hänen toiminnallista sitoutumistaan ja helpottaa haluttua muutosta. Asiakkaan toiminnalliseen sitoutumiseen sisältyvät asiakkaan suoriutuminen, ajatukset sekä tunteet, jotka esiintyvät osana terapiaa. Terapeutin tulisi luoda käsitys asiakkaasta ja tämän tilanteesta. Tämä käsitys ohjaa terapeuttisten strategioiden valintaa ja käyttöä. Terapeuttisia strategioita tulee käyttää reflektiivisesti, niin että terapeutti voi mukauttaa niiden käyttöä asiakkaan tarpeiden mukaisesti. Terapeuttisia strategioita ovat: vahvistaminen, tunnistaminen, palautteen antaminen, neuvominen, neuvotteleminen, jäsentäminen, kannustaminen, ohjaaminen ja fyysisen tuen antaminen. (Kielhofner 2008: 185–186.)

Vahvistamisessa (Validating) on kyse tuen ilmaisemisesta asiakkaan kokemusta tai näkökulmaa kohtaan. **Tunnistamisessa** (Identifying) terapeutti paikantaa ja jakaa valikoiman henkilökohtaisia menettelytapoja ja/tai ympäristöllisiä tekijöitä, jotka helpottavat asiakkaan toiminnallista suoriutumista ja osallistumista. **Palautteen antamisessa** (Giving feedback) terapeutti kerää tietoa ja jakaa kokonaiskäsityksensä asiakkaan tilanteesta tai ymmärryksensä meneillään olevasta tilanteesta. Terapeutti **neuvoo** (Advising) asiakasta, kun hän suosittaa intervention tavoitteita tai toimintasuunnitelmia.

Terapeutti **neuvottelee** (Negotiating) jotta hän saavuttaisi asiakkaan kanssa yhteisen näkökannan tai sopimuksen koskien asiakkaan tulevaisuutta. **Jäsentämisessä** (Structuring) terapeutti osoittaa muuttujat valinnoissa ja suorituksessa sekä tarjoaa asiakkaalle vaihtoehtoja, asettaa rajoja sekä osoittaa perussäännöt. Terapeutti **ohjaa** (Coaching) kun hän ohjeistaa näyttää mallia, neuvoo ja johdattelee asiakasta sanallisesti ja/tai fyysisesti. Terapeutti **rohkaisee** (Encouraging) asiakasta tarjoamalla emotionaalista tukea sekä tarvittaessa rauhoittamalla. **Fyysisen tuen antaminen** (Providing Physical Support) tarkoittaa sitä, että terapeutti käyttää vartaloaan antaakseen tukea asiakkaalle, jotta hän voi suorittaa toiminnan loppuun, kun asiakas ei voi tai ei halua käyttää motorisia taitojaan. (Kiehofner 2008: 185–202.)

4 OPINNÄYTETYÖN TUTKIMUKSELLINEN OSUUS

Tässä luvussa kerromme opinnäytetyömme tutkimuskysymykset. Koska opinnäytetyömme noudattaa laadullisen tutkimuksen ja tapaustutkimuksen periaatteita, kerromme niiden teoriaa. Opinnäytetyömme aineiston keräämme osallistuvan havainnoinnin ja ryhmähaastattelun avulla, joten määrittelemme niiden periaatteita. Lisäksi raportoimme opinnäytetyömme aineiston keruun ja aineiston käsittelyn vaiheet.

Opinnäytetyömme tutkimuskysymykset ovat: Miten Skarpin vapaaehtoiset kokevat vapaaehtoisena toimimisen Kustaankartanon vanhustenkeskuksessa ja mitkä tekijät vaikuttavat vapaaehtoistoiminnan tekemiseen.

4.1 Laadullinen tutkimus ja tapaustutkimus

Laadullisessa tutkimuksessa tavoitteena on selvittää ihmisen omia kokemuksia todellisuudessa koetuista asioista. Tämä kokemus on aina omakohtainen. (Vilkkä 2005: 97.) Laadullisessa tutkimuksessa on tarkoitus tuoda esiin laatu ja sitä koskevat merkitykset, sekä kuvata todellista elämää. (Hirsjärvi – Remes – Sajavaara 2009: 160–161.) Vapaaehtoistoiminnan aloittaminen tapahtuu osana Skarpin normaalia arkea. Meidän osuutemme on selvittää Skarpin vapaaehtoisten henkilökohtaisia kokemuksia vapaaehtoistoiminnasta ja muita siihen vaikuttavia tekijöitä. Kuvaamme asiat ja raportoimme tulokset siten kuin ne todellisuudessa ovat.

Tapaustutkimuksessa tutkitaan yksittäistä tapahtumaa, rajattua kokonaisuutta tai yksilöä. Se toteutuu luonnollisessa ympäristössään kuvailemalla yksityiskohtaisesti tutkitta-

vaa ilmiötä. Tapauksia pyritään tutkimaan, kuvaamaan ja selittämään pääasiassa miten ja miksi -kysymysten avulla. Tavoitteena on tutkimuskohteen ominaispiirteiden systemaattinen, tarkka ja totuudenmukainen kuvailu. (Saaranen-Kauppinen – Puusiniikka 2006.) Tarkastelemme opinnäytetyössämme rajattua kokonaisuutta eli vapaaehtoistoiminnan aloittamisvaihetta. Opinnäytetyömme muodostaa kokonaisuuden, joka koostuu havainnointikerroista sekä ryhmähaastattelusta. Havainnointi tapahtuu siinä luonnollisessa ympäristössä, jossa vapaaehtoistoiminta toteutuu. Tavoitteenamme on kuvata ilmiötä totuudenmukaisesti: haluamme selvittää, mitä kokeilun myötä tapahtuu, ja raportoida tulokset sellaisenaan. (Saaranen-Kauppinen – Puusiniikka 2006.) Raportoinnissa ja lähdemerkinnöissä noudatamme hyvää tieteellistä käytäntöä. Lähdeviitteet merkitsemme tarkasti ja huolellisesti. Raportin kirjoitamme avoimesti, rehellisesti ja huolellisesti, mutta salassapito- ja vaitiolovelvollisuuden huomioiden. (Vilka 2005: 32–33.) Toimintaterapeuttien maailman liiton (World Federation of Occupational Therapists, WFOT) sekä Suomen toimintaterapeuttiliiton ammattieettisissä ohjeissa painotetaan noudattamaan tutkimustyön eettisiä periaatteita (Eettiset säännöt n.d; Toimintaterapeuttien ammattieettiset ohjeet 2007). Suomen toimintaterapeuttiliitto painottaa myös lainsäädännön noudattamista tutkimustyössä (Toimintaterapeuttien ammattieettiset ohjeet 2007).

4.2 Osallistuva havainnointi ja ryhmähaastattelu

Aineistonkeruumenetelmänä käytämme osallistuvaa havainnointia ja ryhmähaastattelua. Valitsimme kahden menetelmän käytön, koska havainnoinnin ja haastattelun yhdistäminen lisää tutkimuksemme luotettavuutta sekä laajentaa näkökulmia.

Yksi tärkeä etu monimetodisessa lähestymistavassa on perusteettoman varmuuden vähentäminen. Kun käytetään vain yhtä menetelmää ja saadaan selviä tuloksia, voi tutkija päätyä uskomaan, että hän on löytänyt ”oikean” vastauksen. Kun lisänä käytetään toista menetelmää, saattaa syntyä erilaisia vastauksia, jotka myös poistavat näennäisen varmuuden. (Hirsjärvi – Hurme 2008: 38.)

Havainnoinnin ja haastattelun yhdistäminen vähentää tulkinnan mahdollisuutta. Voimme luoda haastattelukysymyksiä havainnoinnin perusteella ja siten tarkentaa ja varmistaa havainnoituja asioita. Haluamme myös tietää, että ovatko havainnoimamme ja haastattelussa esiin tulevat asiat keskenään samassa linjassa.

Havainnointi on tietoista tarkkailua, ei vain asioiden ja ilmiöiden näkemistä. (Vilka 2006: 37). Opinnäytetyössämme tietoinen tarkkailu tarkoittaa havainnointia Nelsonin ja Jepson-Thomasin Terapeuttisen toiminnan käsitteellisen viitekehyksen avulla. Rakennamme viitekehyksen perusteella itsellemme havainnointistruktuurin (liite 3), joka ohjaa

havainnointia. Opinnäytetyössämme osallistumme uuden toiminnan muodon aloittamiseen Skarpin vapaaehtoisten ehdoilla sovittuina aikoina ja sovittuina päivinä. (Vilkkä 2006: 44.)

Valitsimme havainnoinnin aineistonkeruumenetelmäksi, koska se sopii silloin, kun tutkittavilla henkilöillä on kielellisiä vaikeuksia. Ohjaajana toimivan toimintaterapeutin Sanna Nisulan mukaan Skarpin vapaaehtoisten on haastavaa ilmaista itseään kielellisesti (Nisula 2009). Havainnoinnin avulla voidaan myös tavoittaa sellaisia käyttäytymismuotoja, joista tutkittavat eivät halua kertoa. (Hirsjärvi – Hurme 2008: 38.) Valitsimme osallistuvan havainnoinnin, koska osallistuessamme vapaaehtoistoimintaan uskomme tilanteen olevan luonnollisempi. Vapaaehtoistoimintatilanteissa on mukana Skarpin vapaaehtoinen, häntä ohjaamassa oleva Sanna Nisula, havainnoija sekä Kustaankartanon ikäännytynyt. Menemme mukaan tilanteeseen, jossa vapaaehtoistoiminta tapahtuu, ja havainnoimme toimintaa luonnollisessa ympäristössä ja oikeassa asiayhteydessä (Vilkkä 2006: 37). Tiedostamme kuitenkin, että meidän osallistumisemme tilanteeseen muuttaa sitä normaalista jonkin verran (Vilkkä 2006: 56–57).

Haastattelu aineistonkeruumuotona voidaan jakaa karkeasti 1) lomakehaastatteluun eli strukturoituun haastatteluun ja 2) puolistrukturoituihin ja strukturoimattomiin (avoimiin) haastatteluihin, joissa kysymysten esittämistavat vaihtelevat ja joissa ei ole tarjolla valmiita vastausvaihtoehtoja (Saaranen-Kauppinen – Puusniekka 2006). Toteuttamamme haastattelu tulee olemaan puolistrukturoitu teemahaastattelu, jossa keräämme tietoa Skarpin vapaaehtoisten kokemuksista. Toteutamme sen ryhmähaastatteluna, jossa meidän lisäksi ovat mukana Skarpin vapaaehtoiset ja Sanna Nisula. Haastattelu tapahtuu vapaaehtoistoiminnan kokeilun ja sen havainnoinnin jälkeen Skarpissa. (Hirsjärvi – Hurme 2008: 46).

Teemahaastattelussa aihepiirit, teema-alueet, ovat kaikille samat. Siinä ei luoda yksityiskohtaisia kysymyksiä, vaan se etenee tiettyjen keskeisten teemojen varassa. Tämä tuo kuuluville haastateltavien näkökulman. Teemahaastattelussa keskeisiä ovat ihmisten tulkinnat asioista ja heidän asioilleen antamat merkitykset. (Hirsjärvi – Hurme 2008: 47–48.) Toteuttamamme haastattelun teemat nousevat Nelsonin ja Jepson-Thomasin terapeuttisen toiminnan käsitteellisestä viitekehyksestä. Näiden teemojen pohjalta luomme puolistrukturoidut kysymykset (liite 4).

Valitsimme ryhmähaastattelun, koska halusimme antaa Skarpin vapaaehtoisille mahdollisuuden tuoda esille vapaaehtoisena toimimisesta nousevia asioita omasta näkö-

kulmastaan ja omin sanoin. Vaikka Skarpin vapaaehtoisten on vaikea ilmaista itseään sanallisesti, haluamme antaa heille siihen mahdollisuuden. Ilman haastattelua meidän olisi mahdotonta saada vastauksia Nelsonin ja Jepson-Thomasin viitekehyksen mukaisiin henkilökohtaisiin ja yksilöllisiin merkityksiin ja tarkoituksiin. Nelsonin ja Jepson-Thomasin mukaan merkitys sisältää yksilön affektiiviset merkitykset ja tarkoitus on aina yksilöllistä, ihmisen oma kokemus asiasta, joita ei havainnoimalla saada selville (Nelson – Jepson-Thomas 2003: 101–111). Ryhmähaastatteluun päädyimme yhdessä Sanna Nisulan kanssa käytyjen keskustelujen perusteella. Kun mukana on heille tuttu ohjaaja (Sanna Nisula) sekä toinen Skarpin vapaaehtoinen, keskustelu sujuu todennäköisesti joustavammin ja rennommin kuin yksilöhaastattelussa. Siten saamme luultavasti myös luotettavampaa tietoa kuin yksilöhaastattelulla. Tiedostamme, että Sanna Nisulan osallistuminen haastatteluun saattaa vaikuttaa haastattelun luotettavuuteen. Vapaaehtoistoiminnan kokeilun aloittaminen oli hänen ajatuksensa, joten jos Skarpin vapaaehtoiset kokevat vapaaehtoistoiminnan negatiivisena, he eivät välttämättä halua kertoa sitä Nisulan kuullen. Toisaalta Nisula on Skarpin vapaaehtoisille tuttu, ja he pysyvät keskustelemaan hänen kanssaan avoimesti. Siksi uskomme, että Nisulan läsnäolo ja tuki haastattelutilanteessa parantaa luotettavuutta.

Haastattelu siis täydentää havainnointia. Haastattelutilanteessa voimme tarvittaessa varmistaa, että haastateltavat ovat ymmärtäneet kysymykset oikein sekä selventää ja syventää vastauksia. Haastattelun luotettavuuteen vaikuttaa meidän kokemattomuutemme haastattelijoina. Luotettavuuteen vaikuttaa myös mahdollisuus siihen, että haastateltavien antama tieto ei ole todellista. (Hirsjärvi – Hurme 2008: 35.) Tilanne on kaikille osapuolille vieras, joten jännittäminen saattaa vaikuttaa sekä haastateltavien että meidän haastattelijoiden toimintaan heikentäen luotettavuutta. Ennen ryhmähaastattelua opettelemme käyttämään nauhuria, jonka lainaamme Metropolia ammattikorkeakoululta. Ryhmähaastattelutilanne nauhoitetaan ja litteroidaan. Opinnäytetyön valmistuttua tuhoamme ryhmähaastattelun nauhat ja litteroinnin sekä havainnointitilanteen ja ryhmähaastattelun muistiinpanot. Helsingin kaupungin sosiaalivirastolta ja Niemikotisäätiöltä saamissamme tutkimusluvista sovimme tuhoavamme aineiston opinnäytetyön valmistuttua.

4.3 Opinnäytetyön aineiston keruu

Keräsimme aineistoa havainnoimalla ja ryhmähaastattelulla tammikuun 2009 aikana. Olimme suunnitelleet havainnoivamme molemmat kahta vapaaehtoistoimintakertaa. Tällöin havainnointiaineistoa olisi tullut yhteensä neljältä kerralta. Vapaaehtoistoiminta-

kerrat oli sovittu siten, että yksi Skarpin vapaaehtoisista tapaa Kustaankartanon asukasta kolme kertaa ja toinen kaksi kertaa. Molemmat vierailivat eri ikääntyneen luona. Aineistonkeruuvaiheessa ohjaajana toimiva toimintaterapeutti Sanna Nisula sopi Kustaankartanon yhteistyöosaston kanssa vapaaehtoistoiminnan ajankohdat ja muut käytännön järjestelyt.

	Suunnitellut kerrat	Toteutuneet kerrat	Havainnointi
Vapaaehtoinen A	12.1 19.1 26.1	12.1	12.1
Vapaaehtoinen B	18.1 25.1	18.1 25.1	

TAULUKKO 1: Suunnitellut ja toteutuneet vapaaehtoistoimintakerrat

Suunnitelluista havainnointikerroista toteutui vain yksi (taulukko 2). Yksi Skarpin vapaaehtoisista (Vapaaehtoinen A) vieraili ikääntyneen luona kolmen kerran sijaan yhdesti, koska muilla kerroilla hän oli estynyt. Toinen Skarpin vapaaehtoinen (Vapaaehtoinen B) vieraili ikääntyneen luona molemmilla suunnitelluilla kerroilla. Näiltä kerroilta emme kuitenkaan saaneet havainnointiaineistoa, koska tilanteessa mukana ollut Kustaankartanon ikääntynyt ei halunnut meidän käyttävän havaintojamme opinnäytetyömme aineistona. Kustaankartanon ikääntynyt, jonka luona vapaaehtoinen A vieraili, allekirjoitti suostumuksen opinnäytetyöhön osallistumisesta (liite 2) hieman ennen havainnointikertaa. Hänelle kerrottiin opinnäytetyöstä uudelleen ja painotettiin, että emme havainnoi häntä, vaan tilannetta sekä Skarpin vapaaehtoista. Ikääntyneen oma hoitaja oli suostumuksen allekirjoituksessa mukana. Havainnot yhdestä käynnistä kirjoitettiin tutkimuspäiväkirjaan. Muistiinpanoihin ei kirjoitettu tunnistetietoja Kustaankartanon ikääntyneestä tai Skarpin vapaaehtoisesta. Koska toisen Skarpin vapaaehtoisen (Vapaaehtoinen A) viimeinen sovittu kerta peruuntui, Sanna Nisula kävi ikääntyneen luona yksin. Hän halusi saattaa kokeiluprosessin loppuun ja keskustella ikääntyneen kanssa jatkosuunnitelmista. Ellei kyseessä olisi ollut viimeinen kerta, Nisula ei olisi mennyt Kustaankartanoon ilman Skarpin vapaaehtoista, koska vapaaehtoistoiminta on ensisijaisesti Skarpin vapaaehtoisen toteuttamaa.

Kun kaikki vapaaehtoistoimintakerrat Kustaankartanossa olivat ohi, toteutimme ryhmähaastattelun Skarpissa. Muistutimme molempia Skarpin vapaaehtoisia haastattelusta muutamaa päivää ennen sovittua haastattelupäivää. Samalla vastailimme heidän kysymyksiinsä haastattelun sisällöstä. Painotimme, että haastattelussa emme kysy vaikeita kysymyksiä vaan haluamme kuulla heidän omia kokemuksiaan ja mielipiteitään

vapaaehtoistoiminnasta. Muistutimme heitä myös siitä ketkä tilanteessa tulevat olemaan mukana. Kerroimme heille, että nauhoitamme keskustelun. Haastatteluun osallistuivat molemmat Skarpin vapaaehtoiset, Sanna Nisula sekä me haastattelijat.

4.4 Opinnäytetyön aineiston käsittely

Analysoimme aineiston teorialähtöisesti eli deduktiivisesti. Teorialähtöisessä sisällönanalyysissä teoria ohjaa vahvasti käsitteiden ja luokitusten määrittelyä ja analyysiä. (Vilka 2005: 140.) Tällöin voidaan testata aikaisempaa teoriaa tai käsitejärjestelmää uudessa kontekstissa. (Tuomi – Sarajärvi 2009: 113.) Aineiston analyysin ryhmittely perustuu teorian käsitteisiin eli opinnäytetyössämme Nelsonin ja Jepson-Thomasin Terapeuttisen toiminnan käsitteellisen viitekehyksen käsitteisiin. Sisällönanalyysillä tarkoitetaan pyrkimystä kuvata dokumenttien sisältöä sanallisesti ja etsiä tekstin merkityksiä (Tuomi – Sarajärvi 2009: 104, 106). Sisällönanalyysillä pyritään järjestämään aineisto tiiviiseen ja selkeään muotoon kadottamatta sen sisältämää informaatiota (Tuomi – Sarajärvi 2009: 108).

Laadullinen aineiston analyysi jaetaan karkeasti kolmivaiheiseksi prosessiksi 1) aineiston redusointi eli pelkistäminen, 2) aineiston klusterointi eli ryhmittely sekä 3) aineiston abstrahointi eli teoreettisten käsitteiden luominen (Tuomi – Sarajärvi 2009: 108). Aineiston käsittelymme noudatti näitä vaiheita. Ennen aineiston analysointia litteroimme ryhmähaastattelun aukikirjoitetuksi haastatteluaineistoksi. Litteroidessamme emme kirjanneet mitään tunnistetietoja. Tämän jälkeen pelkistimme aukikirjoitetun haastatteluaineiston. Pelkistämisesä analysoitava aineisto pelkistetään siten, että aineistosta karsitaan tutkimukselle epäolennainen pois. (Tuomi – Sarajärvi 2009: 109.) Me luimme ensin litteroidun aineiston. Tämän jälkeen jaoimme aineiston puoliksi siten, että molemmat saivat tarkasteltavakseen litteroimansa osan. Poimimme siitä tutkimuskysymyksen kannalta tärkeät asiat ja ilmaisut alleviivaamalla. Tunnistetietojen turvaamiseksi työssämme ei ole esimerkkiä pelkistyksestä.

Seuraavaksi klusteroimme eli ryhmittelimme aineiston. Ryhmittelyssä alkuperäisilmaisut käydään tarkasti läpi ja aineistosta etsitään samankaltaisuuksia tai eroavaisuuksia kuvaavia käsitteitä. (Tuomi – Sarajärvi 2009: 110.) Koska analyysitapamme on teorialähtöinen, meillä oli strukturoitu analyysirunko, joka sisälsi Terapeuttisen toiminnan viitekehyksen käsitteet. Keräsimme aineistosta ilmaisuja, jotka sopivat kyseisten käsitteiden alle. (Tuomi – Sarajärvi 2009: 113). Teorialähtöisessä sisällönanalyysissä voidaan aineiston mukaan poimia aluksi joko yläluokkaa tai alaluokkaa kuvaavia ilmiöitä ja

sijoittaa ne muodostetun analyysirungon mukaisesti. (Tuomi – Sarajärvi 2009: 114.) Käytimme apunamme Excel-taulukkoa, johon kokosimme tarkkoja ilmaisuja. Ryhmittelyn aikana keskustelimme ja vertailimme tulkintojamme siitä, minkä käsitteen alle tärkeät ilmaisut kuuluvat. Näin päädyimme kaikkien ilmaisujen kohdalla samaan näkemykseen. Tarkistimme ryhmittelyt seuraavana päivänä käymällä yhdessä läpi kaikki taulukossamme olevat viitekehyksen käsitteet ja niiden alla olevat ilmaisut. Tässä vaiheessa teimme muutoksia siirtämällä muutamia ilmaisuja toisen käsitteen alle. Kävimme litteroidun aineiston läpi vielä kerran niin, että luimme molemmat sen osan aineistosta, johon toinen oli perehtynyt tarkemmin. Näin halusimme varmistua siitä, että aineistosta tulee huomioiduksi kaikki olennaiset asiat. Löysimme vielä tässä vaiheessa muutamia tärkeitä asioita, jotka ryhmittelimme viitekehyksen käsitteiden alle. Lopuksi ryhmittelimme taulukkoon myös havainnointikerran havainnot, jotka erotimme muusta aineistosta käyttämällä eriväristä fonttia. Havainnointi aineisto vahvisti ryhmähaastattelusta saatuja tietoja. Aineistoon tuli vain muutama lisäys.

Aineiston käsittelyn kolmas vaihe on abstrahointi eli käsitteellistäminen. Käsitteellistämässä edetään alkuperäisinformaation käyttämisestä kielellisistä ilmauksista teoreettisiin käsitteisiin ja johtopäätöksiin. Käsitteellistämistä jatketaan niin kauan kuin se on aineiston sisällön kannalta mahdollista. (Tuomi – Sarajärvi 2009: 111.) Aineiston käsitteellistämässä etsimme ryhmitellystä aineistosta yhteisiä tekijöitä. Kirjasimme taulukoihin yhteiset tekijät. Käsitteellistämisen jälkeen aineisto on helpompi käsitellä ja kirjoittaa tulokset sanalliseen muotoon.

5 OPINNÄYTETYÖN TULOKSET

Jaottelemme opinnäytetyömme tulokset David Nelsonin ja Julie Jepson-Thomasin käsitteellisen viitekehyksen mukaisesti. Gary Kielhofnerin Terapeuttiset strategiat olemme sisällyttäneet kappaleeseen 5.1 Toiminnan muoto. Aineisto on ryhmitelty taulukoihin (taulukot 2–9), jotka löytyvät tekstin lomasta.

5.1 Toiminnan muoto

Kustaankartanon vanhainkotiympäristö sekä ikääntyneiden omat huoneet ja niissä olevat tavarat vaikuttivat toimintoihin, joita vapaaehtoistoimintatilanteissa tehtiin. Kustaankartanon ympäristö oli Skarpin vapaaehtoisille uusi. Tilanteessa, josta saimme havain-

nointiaineistoa, esimerkiksi siivottiin ikääntyneen omaa huonetta. Vapaaehtoistoimintatilanteet ajoittuivat iltapäivään ja kestivät noin tunnin.

Ryhmähaastattelussa ilmeni monia Kustaankartanon ikääntyneisiin liittyviä tekijöitä, jotka vaikuttivat vapaaehtoistoiminnan tekemiseen. Molemmilla mukana olleilla ikääntyneillä oli haastateltavien mukaan *"veitsen terävä muisti"*, jonka vuoksi he pystyivät pitämään kiinni sovituista ajoista ja muistamaan edellisten kertojen tapahtumia. Toinen Skarpin vapaaehtoinen kertoi Kustaankartanon ikääntyneen puheen olleen välillä epäselvää. Tämä vaikeutti puheen sisällön ymmärtämistä, jolloin ohjaajana toimivan toimintaterapeutin Sanna Nisulan rooli ohjaajana korostui. Tällaisissa tilanteissa Nisula toimi *"tulkkiroolissa"* kertoen vapaaehtoiselle, mitä ikääntynyt oli sanonut. Tulkkaaminen toimi myös toisin päin silloin kun vapaaehtoinen ja ikääntynyt keskustelivat vieraalla kielellä. Toista Skarpin vapaaehtoista ja ikääntynyttä yhdisti vieras kieli, jota molemmat osasivat. Haastattelussa vapaaehtoinen kertoi heidän vitsailleen kyseisellä kielellä, ja tämä oli aiheuttanut hauskan ja humoristisen tilanteen. Tällöin Vapaaehtoinen ja ikääntynyt vuorostaan tulkkasivat Nisulalle vitsin sisällön. Tulkkaamistilanteissa korostui yhdessä tekeminen: *"Me vähän tulkataan kolmistelee ... et näin me sit siin pystytään toimimaan."* Nisulan tulkkiroolista oli apua molempien vapaaehtoisten kanssa myös silloin, kun ikääntyneen oli huonon kuulonsa vuoksi vaikeuksia kuulla vapaaehtoisen puhetta. Ryhmähaastattelussa keskusteltiin myös siitä, että puheenaiheiden tulee olla hyväksyttäviä ja kohteliaita.

Ryhmähaastattelussa Sanna Nisula kertoi huomanneensa, että molemmat Kustaankartanon ikääntyneet olivat pitäneet vapaaehtoistoimintatilanteista: *"Vanhukset on niinku tykänny niistä tilanteista, et mulla on se havainto."* Molemmat ikääntyneet olivat myös ilmaisseet halunsa jatkaa yhteistyötä vapaaehtoisten kanssa. Nisula pitää itsestään selvänä sitä, että, hän on mukana, jos kaikki muut kokeilussa mukana olleet haluavat jatkaa vapaaehtoistoimintaa: *"Et minust on itsestään selvää et jatketaan eteenpäin ja katotaan."* Molempien Skarpin vapaaehtoisten mielestä jatkossa hyvä aikaväli Kustaankartanossa vierailulle olisi kerran viikossa. Nisulan resurssit ohjaajana eivät kuitenkaan riitä siihen, joten ryhmähaastattelussa pohdittiin, että hyvä aikaväli olisi joka toinen viikko. Tällöin Nisula olisi ohjaamassa vapaaehtoistoimintaa kerran viikossa. Vapaaehtoistoiminta kerran kuussa tuntui haastateltavista liian vähältä, koska mahdollisen esteen yllättäessä saattaisi taukoa tulla kaksi kuukautta. Kaikkien mielestä noin tunti on sopiva aika ikääntyneen kanssa vietettäväksi.

Toiminnan muoto	Tilat	vanhainkoti, huone, tavarat
	Ikääntyneet	hyvä muisti epäselvä puhe huono kuulo vierailuista pitäminen halu jatkaa
	Kieli	eri kielten puhuminen eri kielten puhuminen yhdistävänä tekijänä huumori

TAULUKKO 2: Toiminnan muoto, osa 1

Skarpin arki on joustava, joten Sanna Nisula pystyy käymään vapaaehtoistoiminnassa kerran viikossa Skarpin vapaaehtoisten kanssa. Vapaaehtoistoiminta Skarpissa on yhdessä tekemistä, johon tarvitaan ohjaajaa. Vapaaehtoiset kertoivat, että Nisulan kanssa vapaaehtoistoimintatilanteet tuntuivat paremmalta. Kustaankartanon läheinen sijainti Skarppiin nähden on yksi vapaaehtoistoimintaan vaikuttava tekijä, koska matkoihin ei kulu paljoa aikaa. Nisulan asiakaskeinen työote heijastui ryhmähaastattelussa monessa yhteydessä. Asiakaskeisyydestä kertoo esimerkiksi se, että hän oli kysynyt Skarpin vapaaehtoisilta sekä Kustaankartanon ikääntyneitä haluavatko he jatkavat vierailuja. Asiakaskeinen työote näkyi myös siinä, että hän on ollut valmis hylkäämään vapaaehtoistoiminnan idean, jos se ei tässä yhteydessä olisi ollut toimivaa. Skarpille on nimetty Kustaankartanon osastolla yhteyshenkilö, jonka kautta Sanna Nisula sopii aikoja ja esteen tullessa peruuttaa ajan. Kustaankartanon yhteyshenkilöllä on Skarpin yhteystiedot, joten myös ikääntyneet pystyvät peruuttamaan sovitun ajan esteen tullessa.

Ryhmähaastattelussa Nisula toi esille sen, että tulevaisuutta varten vapaaehtoistoiminnan olisi hyvä olla melko säännöllistä, koska Skarpista on ilmoitettava vapaaehtoisten vierailuista etukäteen. Vierailuista ilmoitetaan siksi, että ikääntyneet ja osaston henkilökunta tietävät vapaaehtoistoimintatilanteista ja pystyvät suunnittelemaan päiväohjelmiaan. Säännöllisyys auttaa myös Skarpin viikko-ohjelman suunnittelussa. Vapaaehtoisten ja ikääntyneiden välille olisi Nisulan mielestä tärkeä saada yhteiset käytännöt esimerkiksi peruuntumisien ilmoittamisessa. Nisulan mielestä jatkossakin on tärkeää muistaa, että vierailut Kustaankartanossa ovat vapaaehtoisia: *”Vapaaehtoistoiminnan käsikirjassa ja muualla lukee et se on niinku omien resurssien mukaan ja just niin vapaaehtosesta lähtevää ku se voi olla.”*

Vapaaehtoistoimintatilanteisiin vaikutti myös Sanna Nisulan ohjaus ja hänen ominaisuutensa (kehityksellinen rakenne) ohjaajana. Hän kertoi haastattelussa olevansa kova puhumaan, tottunut puhumaan selkeästi sekä tottunut puhumaan vanhusten kanssa. Nisula kertoi, että tämä helpottaa tilanteita, koska *”ehkä tulee vähä enemmän sitä keskustelua”*. Molemmat vapaaehtoiset olivat sitä mieltä, ettei myöskään Sanna Nisulan läsnäolo haitannut. Vapaaehtoinen, jonka vapaaehtoistoimintatilanteesta saimme havainnointiaineistoa, kertoi, ettei havainnoijan läsnäolo haitannut häntä.

Toiminnallinen synteesi näkyi vapaaehtoistoimintatilanteissa Sanna Nisulan käyttäminä terapeuttisina strategioina, joita huomioimme havainnoinnin ja ryhmähaastattelun aikana. Eniten hän käytti ohjaus-strategiaa. Ohjaus-strategia näkyi esimerkiksi silloin, kun hän näytti vapaaehtoiselle mallia miten tilanteessa voi toimia. Ohjaus-strategia näkyi vapaaehtoistoimintatilanteessa myös silloin, kun Nisula rohkaisi vapaaehtoista mukaan keskusteluun osoittamalla hänelle kysymyksiä. Hän myös välillä toisti vapaaehtoisten sanoja, että ikääntynyt kuuli, mitä heillä on sanottavanaan. Neuvomista Nisula käytti kertoessaan vapaaehtoiselle miten hän voi auttaa ikääntynyttä ja siten osallistua tilanteeseen enemmän.

Ryhmähaastattelussa Sanna Nisula käytti ohjaus-strategiaa painottamalla, että vapaaehtoistoimintaa jatketaan Skarpin vapaaehtoisten omien voimavarojen mukaan. Vapaaehtoisuus täytyy säilyä, eikä siitä saa tulla pakonomaista. Ryhmähaastattelun aikana Nisula antoi vapaaehtoisille palautetta siitä kuinka hyvin he ovat uusista tilanteista suoriutuneet. Tunnistamis-strategiaa Nisula käytti kertoessaan vapaaehtoisille mietti-neensä sitä, että ikääntyneiden kannalta on ikävää, jos Skarpissa tapahtuu jokin muutos, jonka vuoksi vapaaehtoistoiminta loppuu. Hän kertoi myös, että kukaan meistä ei tiedä mitä meidän tai ikääntyneiden elämässä tapahtuu. Nisula pohti, viekö hän vapaaehtoistilanteissa liian suuren tilan. Samalla hän tarjosi Skarpin vapaaehtoisille mahdollisuuden vaikuttaa Nisulan ohjaukseen tilanteessa. Terapeuttisten strategioiden mukaan tämä on jäsentämistä.

Toiminnan muoto	Ajalliset tekijät	toiveena käynti kerran viikossa vierailu joka toinen viikko vierailu kerran kuukaudessa on liian harvoin tunti sopiva aika vierailulle matkoihin kuluva aika on lyhyt tilanteet ajoittuivat iltapäivään tulevaisuudessa vierailujen säännöllisyys
	Normit	puheenaiheet Skarpin joustavuus yhteiset käytännöt vapaaehtoistoiminnan ideologia
	Ohjaaja	mukana ohjaajana ohjaajan kehityksellinen rakenne asiakaskeskeisyys apuna tulkkina terapeuttiset strategiat: ohjaaminen, palautteen antaminen, neuvominen, tunnistaminen, jäsentäminen ohjaajan läsnäolo ei haitannut vapaaehtoisia
	Havainnoija	havainnoijan läsnäolo ei haitannut vapaaehtoisia

TAULUKKO 3: Toiminnan muoto, osa 2

5.2 Kehityksellinen rakenne

Toisella vapaaehtoisista ei ollut ennestään kokemusta ikääntyneiden kanssa olemisesta, joten keskusteleminen Kustaankartanon ikääntyneen kanssa oli hänelle uutta. Toinen kokeiluun osallistunut vapaaehtoinen oli aiemmin viettänyt jonkin verran aikaa ikääntyneen kanssa. Kyseinen vapaaehtoinen kertoi arvostuksestaan ikääntyneitä kohtaan: *”Ne on paljon viisaampia ku me.”* Molempien mielestä ikääntyneiden kanssa oleminen on mielenkiintoista. Toinen vapaaehtoisista kertoi, että yksi ominaisuus joka auttaa häntä tekemään vapaaehtoistoimintaa, on että hän pystyy keskustelemaan tavallisesti.

Kehityksellinen rakenne	Aiemmat kokemukset	keskusteleminen ikään- tyneen kanssa oli uutta viettänyt aikaa aiemmin ikäntyneen kanssa
	Arvostus ikään- tyneitä kohtaan	vapaaehtoisen mielestä ikäntyneet ovat paljon viisaampia kuin me ikäntyneiden kanssa oleminen on mielenkiin- toista
	Keskustelutaito	vapaaehtoinen pystyy keskustelemaan tavalli- sesti

TAULUKKO 4: Yksilön kehityksellinen rakenne

5.3 Merkitys

Molemmat vapaaehtoiset kertoivat, että vapaaehtoistoiminnasta oli jäänyt ”hyvä fiilis” tai ”hyvä mieli”. He kertoivat myös, että vapaaehtoistoiminta oli heidän mielestään mukavaa: ”Ihan mukavaa” ja ”Ihan jees.” Toinen heistä kertoi tykänneensä ikään-
tyneen kanssa keskustelemisestä, ja että hänelle hyvän tekeminen tuottaa mielihyvää: ”Tekee hyvää tehdä hyvää.” Hän myös sanoi vapaaehtoistoiminnan olleen haastavaa. Sanna Nisula kertoi havainneensa vapaaehtoisten pitävän vapaaehtoistoimintatilanteista, ja toinen heistä kertoi, että hänellä oli ikään-
tyneen luona ”hauskaa”. Hän kertoi myös, että vierailu ikään-
tyneen luona tuntui hänestä tärkeältä. Toinen vapaaehtoisista kertoi tutus-
tumisen ikään-
tyneeseen olleen helppoa. Toinen vapaaehtoisista kertoi toistavansa puhettaan mielellään, jos ikään-
tynyt ei heti kuule mitä hän sanoo.

Toisesta vapaaehtoisesta Sanna Nisulan mukana olo tuntui hyvältä. Hän oli sitä mieltä, että vaikka voisi lähteä Kustaankartanoon ilman Sannaa, on parempi mennä hänen kanssaan. Myös Sanna Nisula kertoi, että hänen mielestään heillä on ollut Kustaankar-
tanossa mukavia hetkiä, ja hän on viihtynyt. Toisaalta kokeilu on myös jännittänyt hän-
tä (ks. 7.7 Adaptaatio).

Merkitys	Affektiivinen	vapaaehtoistoiminnan tekemisestä tuli hyvä fiilis ja hyvä mieli vapaaehtoistoiminnan tekeminen oli mukavaa vapaaehtoinen tykkäsi keskustella ikääntyneen kanssa hyvän tekeminen tuotti mielihyvää vapaaehtoistoiminnan tekeminen oli haastavaa ohjaaja havaitsi vapaaehtoisten pitäneen tilanteista
	Symbolinen	vapaaehtoistoiminta oli hauskaa vierailu ikääntyneen luona tuntui tärkeältä ikääntyneisiin oli helppo tutustua
	Hahmotuksellinen	vapaaehtoinen toistaa puhettaan mielellään
	Ohjaajan mukana olo	ohjaajan mukana olo tuntui hyvältä parempi mennä ohjaajan kanssa kuin yksin
	Ohjaajan affektiivinen merkitys	tilanteet ovat olleet mukavia hetkiä ohjaaja on viihtynyt tilanteissa tilanteet ovat jännittäneet

TAULUKKO 5: Vapaaehtoistoiminnan yksilöllinen merkitys

5.4 Tarkoitus

Toinen vapaaehtoisista kertoi, että toimimalla vapaaehtoisena hän haluaa sisältöä päiviinsä: *"Tuun sen takia että mul ois joitain tekemistä."* Hän kertoi myös, ettei jaksakaan aina olla Skarpissa. Toinen kertoi auttamisen halun olleen syy vapaaehtoistoimintaan lähtemiselle: *"Musta olisi vähän enemmän hyötyä jos mä käyn siellä vanhuksen luona keskustelemassa ja viettämässä aikaa."* Hän sanoi myös haluavansa olla kuunteleva osapuoli, jolle puhelias ikääntynyt voi kertoa ajatuksiaan. Molemmat kertoivat halunneensa saada lisää kokemusta. Toiselle vapaaehtoistoiminnasta saatavat kokemukset tarkoittivat asioiden tekemistä toisen ihmisen kanssa. Toinen ajatteli, että keskustelemalla ikääntyneen kanssa hän voisi itsekin viisastua. Molemmat Skarpin vapaaehtoisista kertoivat haluavansa jatkaa vapaaehtoistoimintaa Kustaankartanossa. Toisesta vapaaehtoisesta tuntuu, että kokeilu on ollut jonkinlainen alku.

Tarkoitus	Sisältöä päivään	vapaaehtoinen halusi jotain tekemistä vapaaehtoinen ei jaksanut olla Skarpissa jatkuvasti
	Toisen auttaminen	vapaaehtoinen ajatteli, että hänestä olisi enemmän hyötyä halu olla kuunteleva osapuoli
	Enemmän koke- musta	toisen kanssa <i>tekeminen</i> keskustelemalla ikääntyneen kanssa voisi itsekin viisastua
	Suunnittelu	kokeilu oli jonkinlainen alku halu jatkaa vapaaehtoistoimintaa

TAULUKKO 6: Vapaaehtoistoiminnan yksilöllinen tarkoitus

5.5 Toiminnallinen suoritus

Vapaaehtoistoiminnan toimintoja ovat olleet keskustelu ja Kustaankartanon ikääntyneen oman huoneen siivous. Keskustelun osa-alueina ovat sanomisten toistaminen ja äänen käyttö, silloin kun ikääntynyt ei ole kuullut sekä tulkkaus, kun joku tilanteissa ei ole saanut puheesta selvää tai ei ole ymmärtänyt kieltä. Siivoamisen osa-alueina olivat astiat, jotka Skarpin vapaaehtoinen uudessa ympäristössä vei keittiöön sekä sanomalehdet, jotka vietiin parvekkeelle jätöpapieripinoon. Vapaaehtoistoimintatilanteissa katsottiin myös DVD-soitinta sekä tallentavalle digiboksille tallennettua ohjelmaa. Vapaaehtoistoimintaa tehdään vapaaehtoisen omien voimavarojen mukaan, joten esteen tullen sovittu aika on peruutettu.

Suoritus	Keskustelu	toistaminen äänen käyttö tulkkaaminen
	Siivoaminen	astiat sanomalehdet
	Katsominen	DVD-soitin digiboksi
	Vapaaehtoistoiminta	omien voimavarojen mukaan

TAULUKKO 7: Toiminnallinen suoritus

5.6 Vaikutus

Skarpin sekä Kustaankartanon henkilökunta on suhtautunut myönteisesti vapaaehtoistoiminnan aloittamiseen. Toiminnallisessa synteessä oleva yhteistyössä aikaansaatu vaikutus ilmeni vapaaehtoisten ja Sanna Nisulan välisinä keskusteluina vapaaehtoistoimintatilanteiden jälkeen. Vapaaehtoiset ja Sanna Nisula kertoivat että ovat keskustelleet vapaaehtoistoimintatilanteista ja niissä heränneistä ajatuksista vähän matkalla Kustaankartanosta Skarppiin. Yleisesti he ovat jutelleet siitä haluaavatko Skarpin vapaaehtoiset jatkaa vapaaehtoistoimintaa. Ikääntyneet ovat tykänneet vierailuista ja haluavat tavata Skarpin vapaaehtoisia edelleen.

Vaikutus	Myönteinen suhtautuminen	Skarpin henkilökunta Kustaankartanon henkilökunta
	Yhteistyössä aikaansaatu vaikutus	ajatuksista keskustelu vapaaehtoistoiminnan jatkaminen
	Ikääntyneet	vierailuista pitäminen haluavat jatkaa vapaaehtoistoimintaa

TAULUKKO 7: Vaikutus

5.7 Adaptaatio

Skarpin vapaaehtoisilla oli ennakko-odotuksia vapaaehtoistoiminnan suhteen. Toinen heistä luuli, että vapaaehtoistoiminta Kustaankartanossa on hoitotyötä tai siivoamista. Hän kertoi, että keskustelu olikin helpompaa kuin hoitotyö. Toinen oli miettinyt, että hän voisi lähteä ikääntyneen kanssa ulkoilemaan. Toinen Skarpin vapaaehtoisista kävi joulukuussa tutustumassa Kustaankartanoon ja hän kertoi, että tutustumiskäynti helpotti Kustaankartanoon menemistä. Vapaaehtoinen, joka ei päässyt tutustumiskäynnille mukaan, kertoi, ettei kokenut tarvitsevansa tutustumiskäyntiä. Hän koki vapaaehtoistoimintatilanteen menneen hyvin ilman etukäteen tutustumista. Vapaaehtoistoimintatilanteessa molemmat vapaaehtoiset pystyivät muuttamaan äänenvoimakkuuttaan, kun ikääntynyt ei kuullut heidän sanomisiaan. Toinen kertoi myös, että hän toistaa asiansa mielihyvin.

Vapaaehtoistoimintatilanteet herättivät Skarpin vapaaehtoisissa ajatuksia ja tunteita. Toinen vapaaehtoisista koki, että on surullista kun ikääntynyt on liikuntakyvytön. Hän pohti sitä haluaako itse elää vanhaksi, ja ettei hän itse haluaisi olla samalla tavalla lii-

kuntakyvytön. Vapaaehtoistoimintatilanteet herättivät myös halun oppia puhumaan kovaa. Toinen vapaaehtoinen koki saaneensa uusia kokemuksia, kun ei ollut aiemmin ollut tekemisissä ikääntyneiden ihmisten kanssa. Molemmat vapaaehtoiset kertoivat haluavansa jatkaa vapaaehtoistoimintaa.

Toiminnallisessa synteessä oleva toimintaterapeutin osuus tuli esiin ryhmähaastattelussa. Sanna Nisula kertoi jännittäneensä sitä kuinka vapaaehtoiset suhtautuvat hänen ideaansa vapaaehtoistoiminnasta. Hän kertoi olleensa valmis toteamaan, ”*ihan surkea idea*” ja ”*kukaan ei halua*” osallistua vapaaehtoistoimintaan. Hän sanoi myös pohtineensa pettymyksen riskiä, jos uuden ihmissuhteen rakentaminen ja kontaktin luominen ei onnistukaan.

Toiminnallisessa synteessä oleva yhteistyössä aikaansaatu vaikutus näkyy tulevaisuuteen suuntaavina ajatuksina, joista keskusteltiin ryhmähaastattelun aikana. Molemmat Skarpin vapaaehtoiset olivat halukkaita jatkamaan vapaaehtoistoimintaa. Toinen vapaaehtoisista piti tärkeänä asiana myös sitä, että sovitusta ajasta ei pitäisi myöhästyä. Sanna Nisula ja toinen Skarpin vapaaehtoinen olivat olleet toisella vapaaehtoistoimintakerralla myöhässä. Sanna Nisula pohti toiminnan jatkumista, jos Skarpin vapaaehtoiset vaihtuvat. Uuden vapaaehtoisen kanssa kontakti Kustaankartanon ikääntyneeseen voi hyvin jatkua.

Adaptaatio	Ennakko-odotukset	hoitotyö tai siivoaminen ulkoilu
	Ennakointi	tutustuminen helpotti menemistä epäonnistumisen ja pettymyksen riski ohjaaja oli valmis toteamaan idean huonoksi
	Tilanteessa adaptoituminen	äänen voimakkuuden muuttaminen puheen toistaminen tilanne meni hyvin ilman tutustumiskäyntiä
	Tilanteen herättämät ajatukset ja tunteet	ikäntyneen liikuntakyvyttömyys vanhaksi elämisen pohtiminen halu oppia puhumaan kovaa
	Kokemukset	vapaaehtoisena toimiminen tuo uusia kokemuksia
	Tulevaisuus	halu jatkaa vapaaehtoistoimintaa ajoissa paikalle saapuminen vapaaehtoisen mahdollinen vaihtuminen

TAULUKKO 8: Adaptaatio

5.8 Johtopäätökset

Opinnäytetyömme tulosten mukaan ohjattu vapaaehtoistoiminta oli molemmille Skarpin vapaaehtoisille mukava ja mielihyvää tuottava kokemus. Ohjatun vapaaehtoistoiminnan avulla vapaaehtoiset kokivat saaneensa sisältöä päiviinsä ja omalla toiminnalla olleen merkitystä. Kokemukset ovat kuitenkin yksilöllisiä, mikä ilmenee toisistaan eroavina henkilökohtaisina kokemuksina. Siksi vapaaehtoistoimintaan osallistuminen tulee arvioida jokaisen kohdalla yksilöllisesti. Molemmat vapaaehtoiset ilmaisivat halukkuutensa jatkaa vapaaehtoistoimintaa.

Ohjaajan mukana olo koettiin tärkeäksi ja tarpeelliseksi. Häntä tarvitaan arviointiin ja motivointiin, vapaaehtoistoimintatilanteiden ohjaamiseen sekä yhteydenpitoon Kustaankartanon yhdyshenkilön kanssa. Mahdollisuus siihen, että tilanteet olivat ohjattuja, oli toiminnan edellytys. Toiminnallisella synteessä ja ohjaajan käyttämällä terapeuttisilla strategioilla oli merkittävä vaikutus tilanteiden sujumiseen.

Ilman Skarpin vapaaehtoisten halua osallistua, vapaaehtoistoiminta ei olisi ollut mahdollista. Mukaviksi koetut tilanteet kannustivat heitä jatkamaan vapaaehtoistoimintaa. Skarpin ja Kustaankartanon henkilökunnan myönteinen suhtautuminen ja joustavuus vaikuttivat positiivisesti vapaaehtoistoiminnan onnistumiseen. Onnistunut yhteydenpito Skarpin ja Kustaankartanon välillä mahdollisti vapaaehtoistoiminnan sujumisen. Vapaaehtoistoimintaa tukeva tekijä oli Kustaankartanon sijainti lähellä Skarppia. Tärkeää toiminnan aloittamisessa oli myös ikääntyneiden halu saada itselleen seuraa Skarpin vapaaehtoisesta. Yksi positiivisesti vaikuttava tekijä oli, että vapaaehtoistoiminta on Kustaankartanossa hyvin organisoitua ja osa päivittäistä toimintaa.

Vapaaehtoistoimintaa tehtäessä on otettava huomioon vapaaehtoistoiminnan ideologia. Sen mukaan vapaaehtoistoiminta tapahtuu omien resurssien mukaan ja on vapaaehtoisesta lähtevää. Tämä on pidettävä mielessä jatkuvasti, jottei toiminnasta tule huomaamatta pakollista tai liian raskasta. Oma mielenkiinto on tärkeä lähtökohta vapaaehtoisena toimimiselle. Molemmat Skarpin vapaaehtoiset olivat kiinnostuneita viettämään aikaa ikääntyneiden kanssa ja heillä oli vahva halu auttaa. Helpottava tekijä jatkuvuuden kannalta on säännöllinen ajankohta. Tällöin Skarpissa ja Kustaankartanossa voidaan ennakoita ja suunnitella tulevia tapahtumia. Myös Skarpin arjen joustavuus mahdollistaa vapaaehtoistoimintaa. Koska iltapäivillä henkilökuntaa on hieman normaalia enemmän, ohjaajana toimivan toimintaterapeutin Sanna Nisulan on mahdol-

lista irrottautua ja lähteä ohjaamaan vapaaehtoistoimintaa. Iltapäivät ovat Kustaankartanossakin rauhallisempia.

6 POHDINTA

Tässä luvussa arvioimme ja pohdimme opinnäytetyömme luotettavuutta, valittujen teorioiden soveltuvuutta, opinnäytetyön prosessia sekä yhteistyötä meidän opiskelijoiden välillä ja yhteistyökumppaneiden kanssa. Luotettavuuden arvioinnissa käytämme apunamme Tuomen ja Sarajärven (2009: 140 – 141) ohjetta.

Opinnäytetyömme tarkoituksena oli osallistua Skarpin ohjatun vapaaehtoistoiminnan aloittamiseen ja selvittää Skarpin vapaaehtoisten kokemuksia sekä muita vapaaehtoistoimintaan vaikuttavia tekijöitä. Opinnäytetyömme aihe muotoutui yhdessä työelämän kanssa (ks. 2.4 Yhteistyö Skarpin ja Kustaankartanon kanssa) ja ajatuksenamme oli tarjota Skarpin asukkaiden kokeiltavaksi uusi toiminta. Opinnäytetyön aiheen rajaukseen vaikutti se, että Skarpin työyhteisössä ei puhuta varsinaisista toimintaterapiaprosessien toteuttamisesta. Tämän takia emme voineet tarkastella vapaaehtoistoimintaa yksilön toimintaterapiaprosessin kautta. Siksi rajasimme opinnäytetyömme tarkastelemaan vapaaehtoistoiminnan aloittamista Kustaankartanossa sekä kartoittamaan Skarpin vapaaehtoisten kokemuksia ja muita vaikuttavia tekijöitä.

Olemme pyrkineet havainnoimaan ja kirjaamaan havainnointiaineiston sekä analysoimaan aineiston mahdollisimman objektiivisesti, mutta omat henkilökohtaiset käsityksemme ja ennako-oletuksemme ovat saattaneet vaikuttaa havainnointiin, kirjaamiseen ja analysointiin. Olemme pyrkineet objektiivisuuteen, jotta opinnäytetyömme tulokset olisivat mahdollisimman luotettavat.

Aineiston keruun aikataulun suunnittelimme yhdessä Skarpin ja Kustaankartanon kanssa. Mahdollisia havainnointikertoja sovimme yhteensä viisi kertaa (ks. 4.4 Opinnäytetyön aineiston keruu). Havainnointiaineistoa saimme kerättyä suunniteltua vähemmän. Ajoitimme opinnäytetyömme vaiheet siten, että ennen palautuspäivää meille jäi aikaa myös irrottautua työstämme. Tämä auttoi huomaamaan raportissa olevia epä johdonmukaisuuksia. Sillä varmistimme myös, että ehdimme kirjoittaa raporttiin kaikki tarpeelliset asiat, ja viimeistellä työmme.

Vapaaehtoistoimintaan osallistuneet Skarpin vapaaehtoiset valikoituivat ohjaajana toimiva toimintaterapeutti Sanna Nisulan avustuksella. Hän keskusteli Skarpissa asukkaiden kanssa opinnäyteystämme ja näiden keskustelujen pohjalta löytyi kaksi vapaaehtoista. Meidän opinnäytetyön tekijöiden ja Skarpin vapaaehtoisten välinen suhde toimi hyvin. Toinen Skarpin vapaaehtoinen kertoi, että havainnoija ei vaikuttanut vapaaehtoistoimintatilanteeseen. Ryhmähaastattelutilanteessa tunnelma oli rento ja mukava.

Aineiston keruu tapahtui kahdella menetelmällä, ryhmähaastattelulla ja osallistuvalla havainnoinnilla. Kahden menetelmän käyttö lisää luotettavuutta (ks. 4.3 Osallistuva havainnointi ja ryhmähaastattelu). Havainnointiaineisto tuki ryhmähaastattelusta saatua aineistoa. Haastattelijoina olemme melko kokemattomia, mutta harjoittelujaksoilla olemme harjoitelleet asiakkaiden haastattelemista jonkin verran. Suunnittelimme harjoittelevamme sellaisen ihmisen haastattelemista, joka ei tunne toimintaterapian käsitteistöä. Näin olisimme saaneet varmistusta siitä, että kysymme sellaisia kysymyksiä, joilla saamme vastauksia haluamiimme asioihin. Emme lopulta ehtineet harjoitella haastattelemista ennalta. Olimme kuitenkin valmistautuneet haastatteluun huolella. Laadimme haastattelukysymykset mahdollisimman arkikieliseksi ja helposti ymmärrettäväksi poistamalla niistä toimintaterapian ammattisanaston. Silti pohdimme tarkasti sitä, sisältävätkö kysymykset Terapeuttisen toiminnan käsitteellisen viitekehyksen asiat. Olimme tarkoituksella pilkkoneet kysyttävät asiat pieniksi kysymyksiksi, koska ohjaavien opettajien kanssa käydyssä keskustelussa tulimme siihen tulokseen, että pienillä kysymyksillä saamme luotettavampia vastauksia. Silloin yhden kysymyksen sisältö ei ole laaja ja haastateltava pystyy kohdentamaan vastauksensa tarkemmin. Nyt osa kysymyksistä jäi kysymättä, koska Skarpin vapaaehtoiset vastasivat niihin jo toisten kysymysten yhteydessä. Kysymysten laatiminen arkikielelle oli meille haastavaa. Toimintaterapian sanasto oli tullut jo niin tutuksi, että käsitteiden muuttaminen oli vaikeaa. Haastavuutta lisäsi myös se, ettemme tunteneet Skarpin vapaaehtoisia. Tämän vuoksi emme voineet päätellä, millaiset kysymykset olisivat heille sopivia.

Haastattelun luotettavuutta paransi se, että suoritimme haastattelun yhdessä. Haastattelutilanteessa pystyimme auttamaan toisiamme kysymysten asettelussa, tarkentamaan kysymyksiä haastateltaville sekä vertaamaan tulkintojamme haastateltavien vastauksista. Haastattelukysymyksemme olivat välillä johdattelevia, mikä saattoi vaikuttaa vastausten laatuun heikentäen luotettavuutta. On muistettava, että haastateltavat ovat voineet ymmärtää joitakin kysymyksiä eri tavalla kuin mitä me haastattelijoina olemme tarkoittaneet. Vastaavasti aineistoa analysoitaessa me olemme voineet ymmärtää joitakin haastateltavien sanomia asioita väärin.

Haastatteluun osallistui Skarpin vapaaehtoisten lisäksi ohjaajana toimiva toimintaterapeutti Sanna Nisula. Pohdimme Nisulan kanssa etukäteen hänen läsnäolonsa vaikutusta Skarpin vapaaehtoisten vastauksiin, ja päädyimme siihen, ettei hänen läsnäolonsa heikennä luotettavuutta. Koska Skarpin vapaaehtoiset ja Sanna Nisula tuntevat toisensa, heidän välillään vallitsee luottamus. Luottamus näkyi myös haastattelutilanteessa esimerkiksi siten, että Skarpin vapaaehtoiset kertoivat haastattelussa luottamuksellisia asioita ja uskalsivat jopa kritisoida Nisulaa. Vaikka vapaaehtoistoiminnan aloittaminen oli alun perin Nisulan ajatus, uskomme, että Skarpin vapaaehtoiset uskaltavat kertoa hänen kuullen vapaaehtoistoimintaan liittyvistä kokemuksistaan rehellisesti.

Havainnoinnin avulla saimme kerättyä aineistoa ohjaajana toimivan toimintaterapeutin Sannan Nisulan käyttämistä Terapeuttisista strategioista. Ilman havainnointia emme olisi ymmärtäneet kuinka tärkeää ohjaajan osallistuminen vapaaehtoistoimintaan on. Skarpin vapaaehtoisten tai Sanna Nisulan kokemuksia, erityisesti merkityksiä ja tarkoituksia, emme olisi saaneet selville ilman ryhmähaastattelua. Havainnointiaineiston vähäisyyden vuoksi ryhmähaastattelun merkitys korostui. Merkitysten ja tarkoitusten selvittäminen pelkän havainnoinnin avulla olisi ollut pelkän havainnoinnin avulla todella haastavaa, koska emme tunteneet Skarpin vapaaehtoisia etukäteen. Emme siis voineet päätellä havainnoidun vapaaehtoisen suorituksesta kovin paljoa, koska emme tieneet miten hän käyttäytyy ja toimii muissa tilanteissa. Havainnoin jälkeen jäimmekin pohtimaan käyttäytykö Skarpin vapaaehtoinen samalla tavalla vapaaehtoistoimintatilanteessa kuin normaalisti. Sanna Nisula taas tuntee Skarpin vapaaehtoiset hyvin ja varmasti mukautti ohjaustapaansa heidän tarpeidensa mukaan. Toiminnallinen synteesi ja adaptaatio olisi mahdollisesti tullut näkyvämmäksi, jos olisimme päässeet havainnoimaan useamman kerran. Tällöin Sanna Nisulan ohjaustavan ja tilanteen muuttuminen olisi näkynyt.

Ryhmähaastattelun ja osallistuvan havainnoinnin avulla kerätty aineisto tukivat toisiinsa. Havainnoinnit jäivät suunniteltua vähemmälle, koska toinen Kustaankartanon ikääntynyt ei halunnut allekirjoittaa suostumuslomaketta (liite 2). Tämän seurauksena jäimme pohtimaan, oliko laatimamme suostumuslomake liian monimutkainen. Toisaalta Kustaankartanon ikääntyneet kyllä ymmärsivät lomakkeen sisällön ja myös allekirjoittamisesta kieltäytyneet ikääntynyt olisi antanut suullisen luvan havainnointiin. Helsingin kaupungilta saamamme tutkimusluvan edellytys oli, että Kustaankartanon ikääntyneet allekirjoittavat kirjallisen suostumuksen opinnäytetyöhön osallistumisesta. Tästä syystä emme havainnoineet vapaaehtoistoimintatilanteita, joissa luvan allekirjoittamisesta kieltäytyneet ikääntynyt oli mukana.

Toinen Skarpin vapaaehtoinen estyi kahdesta suunnitellusta vapaaehtoistoimintatilanteesta, mikä sai meidät pohtimaan, oliko aineiston keruun aikataulu liian tiivis. Toisaalta opinnäytetyössämme osallistuimme vain vapaaehtoistoiminnan aloittamiseen. Ryhmähaastattelun aineisto olisi saattanut olla suurempi, jos myös toinen Skarpin vapaaehtoinen olisi päässyt osallistumaan vapaaehtoistoimintatilanteeseen useammin kuin yhdesti. Tällöin hänellä olisi ollut enemmän kokemuksia kerrottavanaan.

Aineisto analysoitiin Terapeuttisen toiminnan käsitteellisen viitekehyksen mukaan. Analysoinnissa seurasimme laadullisen aineiston analysoinnin vaiheita (ks. 4.5 Opinnäytetyön aineiston käsittely). Analysoinnissa pyrimme saamaan Skarpin vapaaehtoisten äänen kuuluviin. Tulokset löytyivät kerätystä aineistosta ja ne on jaoteltu viitekehyksen käsitteiden alle.

Opinnäytetyötämme ohjasi vahvasti David Nelsonin ja Julie Jepson-Thomasin Terapeuttisen toiminnan käsitteellinen viitekehys. Viitekehyksen avulla saimme tietoa Nelsonin ja Jepson-Thomasin määrittelemien käsitteiden osa-alueista. Viitekehyksen avulla pystyimme huomioimaan asioita monipuolisesti ja analysoimaan havainnointi- ja haastatteluaineiston. Saimme viitekehyksen valintaan apua ohjaavilta opettajiltamme. Gary Kielhofnerin Terapeuttisten strategioiden avulla pystyimme havainnoimaan ohjaajana toimineen toimintaterapeutin Sanna Nisulan käyttämiä ohjausstrategioita. Ilman Terapeuttisten strategioiden teoriaa emme olisi saaneet ohjauksesta yhtä jäsenneltyä tietoa kuin nyt saimme, ja moni asia olisi jäänyt huomioimatta.

Toiminnallinen synteesi tuli opinnäytetyöhömmme mukaan varsin myöhään. Aineiston analyysin jälkeen saimme ohjaavalta opettajalta kehotuksen lukea toiminnallisen synteessin teoriaa ja pohtia sen soveltuvuutta opinnäytetyöhömmme. Päädyimme ottamaan toiminnallisen synteessin osaksi opinnäytetyötämme, koska se lisää toimintaterapian näkemystä ja tuo näkyville ohjaajana toimivan toimintaterapeutin Sanna Nisulan ammattitaidon. Ymmärrämme sen merkityksen, mutta meillä oli vaikeuksia saada liitettyä se osaksi raporttiamme.

Opinnäytetyömme on saanut aikaan eettistä pohdintaa alusta alkaen. Olemme olleet kokoajan tarkkoja eettisten sääntöjen ja ohjeiden noudattamisessa. Nämä ohjeet ovat Toimintaterapeuttien maailmanliiton WFOT:n sekä Suomen toimintaterapeuttiliiton ammattieettiset ohjeet (Eettiset säännöt n.d., Toimintaterapeuttien ammattieettiset ohjeet 2007) sekä hyvä tieteellisen käytännön noudattaminen (Vilkkä 2005: 29–40). Olemme esimerkiksi vaitiolovelvollisia opinnäytetyöhömmme osallistuneiden Skarpin

vapaaehtoisten sekä Kustaankartanon ikääntyneiden asioista. Emme ole missään vaiheessa kirjanneet heidän tunnistetietojaan tutkimuspäiväkirjoihimme. Olemme pyrkineet kirjoittamaan kaikkien kertomat asiat totuudenmukaisesti ja heidän yksilöllisyytään ja yksityisyyttään kunnioittaen. Raportissa pyrimme kertomaan tarkasti kaikki opinnäytetyöprosessin vaiheet.

Opinnäytetyöprosessin alusta saakka meidän ja yhteistyökumppanimme Sanna Nisulan yhteisenä tavoitteena on ollut opinnäytetyön saaminen valmiiksi. Omaan motivaatioomme on vaikuttanut kiinnostus päihdepsykiatrasta toimintaterapiaa kohtaan, vapaaehtoistoiminnan tutkimisen vähäisyys sekä se, että Sanna Nisula ja me pidimme alusta asti tärkeänä sitä, että työ saadaan tehtyä sovitusti. Myös Saara Jäämiehen innokkuudella ja työpanoksella on ollut merkittävä osuus motivaatioomme ja vapaaehtoistoiminnan kokeilemisen järjestymiseen. Olemme olleet tyytyväisiä yhteistyöhön Sanna Nisulan ja Saara Jäämiehen kanssa. Olemme sopineet ja keskustelleet asioista sähköpostitse ja tapaamisissa, ja kaikki ovat pitäneet sovitusta asioista kiinni. Olemme antaneet Sanna Nisulalle ja Saara Jäämiehelle luettavaksi opinnäytetyötämme prosessin eri vaiheissa, jolloin he ovat saaneet kommentoida työtä. Heidän kommenttiansa pohjalta olemme täydentäneet ja muuttaneet raporttiamme. Opinnäytetyömme suunnitelma on ollut myös Skarpin muun henkilökunnan sekä Kustaankartanon ylihoitajan ja yhteistyöosaston henkilökunnan luettavana. Sanna Nisulan ja Saara Jäämiehen kanssa olemme lisäksi pohtineet runsaasti opinnäytetyömme eettisiä näkökulmia.

Meidän opinnäytetyön tekijöiden kesken työnjako ja ajankäyttö ovat onnistuneet erittäin hyvin. Olemme jakaneet työt tasaisesti kussakin työvaiheessa, ja pystyneet keskustelemaan avoimesti. Olemme pystyneet jakamaan töitä molempien vahvuuksien mukaan, mikä on auttanut ajankäytön hallinnassa ja ehkäissyt turhautumista. Vaikka jaoimme varsinaisen tekstin kirjoittamista, keskustelimme työstämme jatkuvasti. Sovimme myös yhdessä asiat, joita molempien tahoillaan kirjoittaman tekstin tulisi sisältää. Olemme lisäksi jakaneet työvaiheet riittävän pieniksi osiksi ja täydentäneet jokaista toisen kirjoittamaa osiota, jotta pysyisimme molemmat selvillä kaikesta työtämme koskevista asioista. Molemmat ovat myös lukeneet kaiken opinnäytetyön kannalta olennaisen tekstin alkuperäislähteestä.

Opinnäytetyömme tulokset antavat viitteitä ohjatun vapaaehtoistoiminnan soveltuvuudesta mielenterveys- ja päihdekuntoutujille. Jotta vapaaehtoistoiminnan ideologia säilyy, ehdotonta on vapaaehtoisen oma mielenkiinto ja halu toimia vapaaehtoisena. Kustaankartanon valmis vapaaehtoistoiminnan organisaatio sekä suvaitseva ilmapiiri tuki-

vat vapaaehtoistoiminnan aloittamista. Uskomme, että myönteinen suhtautuminen ja ympäristön tuki helpottavat vapaaehtoistoiminnan tekemistä myös muiden päihde- ja mielenterveysongelmista kärsivien kohdalla. Selvitimme vapaaehtoistoiminnasta saatuja kokemuksia ja muita vaikuttavia tekijöitä vain Skarpin kontekstissa. Siksi tuloksia ei voi yleistää laajasti, mutta Skarpissa vapaaehtoistoiminnasta saatiin positiivisia kokemuksia.

Vapaaehtoistoimintaa toimintaterapian menetelmänä on tutkittu vähän. Runsaalla tiedonhauilla löysimme yhden kirjallisuuskatsauksen. Siinä kerrottiin tutkimuksista, joissa oli tutkittu mielenterveyskuntoutujien tekemän vapaaehtoistoiminnan vaikutuksia (ks. 1 Johdanto). Tämän vuoksi lähdeluettelomme on niukka. Vuosi 2011 on Euroopassa vapaaehtoistoiminnan teemavuosi. Toivomme, että teemavuoden innoittamana vapaaehtoistoiminnan mahdollisuuksiin toimintaterapian menetelmänä tutustuttaisiin enemmän. Mielestämme vapaaehtoistoiminnan avulla päihde- ja mielenterveys kuntoutuja voi vähitellen, omien resurssien mukaan, tutustua työelämään ja rakentaa toiminnallista identiteettiään.

Vapaaehtoistoiminnan ideologia, vapaaehtoisesta lähtevä ja omien resurssien mukainen toiminta, sopii hyvin toimintaterapian ajatteluun ja paradigmaan. Toimintaterapian paradigmassa on asiakaskeskeisyys ja tietysti toiminta. Vapaaehtoistoiminta edellyttää asiakkaan omien mieltymysten ja resurssien huomioimisen. Toimintaterapeutin ammattitaito on tarpeellista ohjaamisessa ja toiminnan sovelluksessa, joiden avulla hän muokkaa toiminnan asiakkaalle sopivan haastavaksi. Ohjatun vapaaehtoistoiminnan avulla päihde- ja mielenterveyskuntoutujan kynnys aloittaa vapaaehtoistoiminta pienenee. Samalla vähenee eettinen pohdinta kuntoutujan taidoista ja kykenevyydestä osallistua vapaaehtoistoimintaan. Vapaaehtoistoimintaan osallistutaan tavallisen ihmisen tiedoilla ja taidoilla. Olisi mielenkiintoista saada tietoa vapaaehtoistoiminnan kokemuksista myös muiden asiakasryhmien kohdalla. Erittäin mielenkiintoista olisi kartoittaa vapaaehtoistoiminnan vaikutusta vapaaehtoisen toiminnallisen identiteettiin.

LÄHTEET

- Eettiset säännöt n.d. Esite. Toimintaterapeuttien maailmanliitto, WFOT.
- Farrell, Carol – Byrant, Wendy 2009: Voluntary work for adults with mental health problems: a route to inclusion? A review of the literature. *The British Journal of Occupational Therapy*. 72 (4) 163 – 175.
- Havio, Marjaliisa - Inkinen, Maria - Partanen, Airi 2008: Päihdehoitotyö. Helsinki: Tammi.
- Hirsjärvi, Sirkka - Hurme, Helena 2008: Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.
- Hirsjärvi, Sirkka – Remes, Pirkko – Sajavaara, Paula 2009: Tutki ja kirjoita. 15.painos. Helsinki: Tammi.
- Jäämies, Saara 2009: Vapaaehtoistoiminnan koordinaattori. Kustaankartanon vanhus-
tenkeskus. Helsinki. Haastattelu 8.9.2009.
- Kielhofner, Gary 2008: Model Of Human Occupation. Theory and application. Neljäs
painos. Baltimore and Philadelphia: Lippincott Williams & Wilkins, a Wol-
ters Kluwer business.
- Kustaankartanon vanhuskeskus n.d. Esite. Helsingin kaupunki. Sosiaalivirasto.
- Kustaankartanon vanhuskeskuksen vapaaehtoistoiminta n.d. Esite. Helsingin kau-
punki. Sosiaalivirasto. Vanhuspalvelujen vastuualue.
- Mäkelä, Rauno 2003: Alkoholiriippuvuus ja muu psyykinen sairastavuus. Teoksessa
Salaspuro, Mikko - Kiinanmaa, Kalervo - Seppä, Kaija (toim.): Päihdelää-
ketiede. 2. uudistettu painos. Helsinki: Duodecim. 183-191.
- Nelson, David 1988: Occupation: Form and Performance. *The American Occupation of
Occupational Therapy* 42 (10) 633 – 641.
- Nelson, David 1996: Therapeutic Occupation: A Definition. *The American Journal of
Occupational Therapy* 50 (10) 775 – 782.
- Nelson, David – Jepson-Thomas, Julie 2003: Occupational Form, Occupational Per-
formance, and a Conceptual Framework for Therapeutic Occupation. Teoksessa Kraemer. P. – Hinojosa, J. – Royeen, C.: Perspectives in Hu-
man Occupation. Participation in Life. Philadelphia: Lippincott Williams, &
Wilkins.
- Nisula, Sanna 2009. Ohjaajana toimiva toimintaterapeutti. Asumisvalmennusyksikkö
Skarppi. Helsinki. Haastattelu 11.9.2009.
- Nisula, Sanna 2010. Ohjaajana toimiva toimintaterapeutti. Asumisvalmennusyksikkö
Skarppi. Helsinki. Sähköpostihaastattelu 11.3.2010.
- Nordberg, Susanna 2009: Vapaaehtoistoiminnan käsikirja. Käsikirja. Helsinki: Kustaan-
kartanon vanhuskeskus

- Nylund, Marianne – Yeung, Anne Birgitta 2005: Vapaaehtoistoiminta – anti, arvot ja osallisuus. Tampere: Vastapaino.
- Opetusministeriö 2009: EU:n kulttuuriministerit päättivät Euroopan vapaaehtoistoiminnan teemavuodesta 2011. Opetusministeriö. Tiedote. Päivätty 27.11.2009. <www.minedu.fi/OPM/Tiedotteet/2009/11/>. Luettu 7.2.2010.
- Saaranen-Kauppinen, Anita - Puusniekka, Anna 2006: KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto. Verkkodokumentti. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. <www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus>. Luettu 22.9.2009.
- SKARPPI valmentaa päihteettömään elämään n.d. Verkkodokumentti. Niemikotisäätiö. <www.niemikoti.fi/skarppi.html>. Luettu 10.9.2009.
- Tervetuloa Niemikotisäätiöön n.d. Niemikotisäätiö. Verkkodokumentti. Niemikotisäätiö. <www.niemikoti.fi>. Luettu 1.2.2010.
- Toimintaterapeuttien ammattieettiset ohjeet 2007. Esite. Suomen Toimintaterapeuttiliitto.
- Tuomi, Jouni – Sarajärvi, Anneli 2009: Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. 5. painos. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi
- Vilka, Hanna 2005: Tutki ja kehitä. 1.- 3.painos. Helsinki: Tammi
- Vilka, Hanna 2006: Tutki ja havainnoi. Helsinki: Tammi
- Youngstrom, Mary Jane – Brayman, Sara Bane – Anthony, Paige – Brinson, Mary – Brownrigg, Susan – Clark, Gloria Frolek – Smith Roley, Susanne – Sellers, James – Van Slyke, Nancy L. – Desmarais, Stacy M. – Oldham, Jane – Vining Radomski, Mary – Hertfelder, Sarah D. 2002: Occupational Therapy Practice Framework: Domain and Process. The American Journal of Occupational Therapy 56 (6). 609 – 939.

Suostumus osallistumisesta opinnäytetyöhön Skarpin asukkaille

KIRJALLINEN SUOSTUMUS OSALLISTUMISESTA OPINNÄYTETYÖHÖN

Opinnäytetyön nimi: Vapaaehtoistoiminnan kokeilu
Yhteistyökumppanit: Niemikotisäätiön asumisvalmennusyksikkö Skarppi ja
Kustaankartanon vanhustenkeskus
Organisaatio: Metropolia Ammattikorkeakoulu, Toimintaterapian koulutusohjelma
Opinnäytetyön tekijät: Toimintaterapeuttiopiskelijat Mirella Drushinin ja Meri Valtasola
(mirella.drushinin@metropolia.fi), (meri.valtasola@metropolia.fi)

SUOSTUMUS

Suostun vapaaehtoisesti osallistumaan Mirella Drushinin ja Meri Valtasolan toteuttamaan opinnäytetyön toiminnalliseen osuuteen. Toiminnallisessa osuudessa osallistun vapaaehtoistoimintaan Kustaankartanon vanhustenkeskuksessa. Suostun siihen, että Mirella Drushinin tai Meri Valtasola havainnoi minua 1-2 kertaa kun toimin vapaaehtoisena. Havainnointi tapahtuu osallistuvana havainnointina, eli opiskelijat osallistuvat samanaikaisesti vapaaehtoistoimintaan. Lisäksi suostun ryhmähaastatteluun, jossa ovat mukana vapaaehtoistoimintaan osallistuneet Skarpin asukkaat, Mirella Drushinin, Meri Valtasola sekä toimintaterapeutti Sanna Nisula. Toiminnallinen osuus sijoittuu pääasiassa joulukuuhun 2009 ja tammikuuhun 2010.

Opinnäytetyö tehdään hyvää tieteellistä käytäntöä noudattaen: Opiskelijat noudattavat salassapito-velvollisuutta, tutkimustietoja käsitellään luottamuksellisina, tunnistetietoja ei tule tutkimuspäiväkirjoihin eikä kirjalliseen opinnäytetyöhön ja kaikki tutkimusaineisto tuhotaan opinnäytetyön valmistuttua toukokuussa 2010.

Halutessani voin peruuttaa osallistumiseni opinnäytetyöhön koska vain ilmoittamalla siitä opiskelijoille tai Sanna Nisulalle.

Paikka ja aika

Allekirjoitus ja nimenselvennys

Suostumus osallistumisesta opinnäytetyöhön Kustaankartanon ikääntyneille

KIRJALLINEN SUOSTUMUS OSALLISTUMISESTA OPINNÄYTETYÖHÖN

Opinnäytetyön nimi: Vapaaehtoistoiminnan kokeilu
Yhteistyökumppanit: Niemikotisäätiön asumisvalmennusyksikkö Skarppi ja
Kustaankartanon vanhustenkeskus
Organisaatio: Metropolia Ammattikorkeakoulu, Toimintaterapian koulutusohjelma
Opinnäytetyön tekijät: Toimintaterapeuttiopiskelijat Mirella Drushinin ja Meri Valtasola
(mirella.drushinin@metropolia.fi), (meri.valtasola@metropolia.fi)

SUOSTUMUS

Suostun vapaaehtoisesti osallistumaan Mirella Drushinin ja Meri Valtasolan toteuttamaan opinnäytetyön havainnointiosuuteen. Mirella Drushinin ja Meri Valtasola toteuttavat osallistuvaa havainnointia, joka tapahtuu vapaaehtoistoimintatilanteissa. Vapaaehtoisina toimivat Niemikotisäätiön asumisvalmennusyksikkö Skarpin asukkaat. Havainnointi kohdistuu ainoastaan heihin, ei Kustaankartanon vanhustenkeskuksen asukkaisiin.

Opinnäytetyö tehdään hyvää tieteellistä käytäntöä noudattaen: Opiskelijat noudattavat salassapitovelvollisuutta, tutkimustietoja käsitellään luottamuksellisina, tunnistetietoja ei tule tutkimuspäiväkirjoihin eikä kirjalliseen opinnäytetyöhön ja kaikki tutkimusaineisto tuhoetaan opinnäytetyön valmistuttua toukokuussa 2010.

Halutessani voin peruuttaa osallistumiseni opinnäytetyöhön ilmoittamalla siitä opiskelijoille tai jollekin Kustaankartanon työntekijöistä.

Paikka ja aika

Allekirjoitus ja nimenselvennys

Havainnoinnin struktuuri

TOIMINNAN MUOTO

- ✘ fyysiset ulottuvuudet
 - tavarat
 - spatiaalisen mitat
 - koostumus
 - sijainti muihin nähden
 - paino
 - äänet
 - tausta (valot, lämpötila, väri)
 - ajallinen konteksti
 - fyysisten tekijöiden muutokset
 - muiden fyysinen paikallaolo
- ✘ sosiokulttuuriset ulottuvuudet
 - kulttuuriset tekijät
 - sosiaaliset tekijät
 - symbolit
 - normit
 - roolit
 - kieli
 - fyysisten esineiden tyypilliset käytöt ja muunnelmat
- ✘ kulttuuriset muutokset
- ✘ sosiaaliset tasot
 - universaali
 - alakulttuuritaso
 - kansallinen taso
 - alue ja yhteisötaso/Skarpin yhteisö
 - institutionaalinen ja organisaation taso
 - muut ryhmät

MERKITYKSEN HAVAINNOINTI

- ✘ Hahmotuksellinen (toiminnan muodon fyysisten aspektien tulkinta)
 - Miten liikkuu ympäristössä suhteessa muihin
 - Miten asettaa itsensä suhteessa
 - muihin ihmisiin
 - esineisiin
 - ympäristön elementteihin
 - Omien kehonosien suhde toisiinsa nähden
 - Miten käsittelee esineitä
 - Aistit
 - Mitä asioita huomioi, mitä jättää huomiotta kaikesta ympärillä tapahtuvasta
- ✘ Symbolinen
 - Miten kommunikoi sanallisesti muiden kanssa
 - Miten toimii symbolien, merkkien ja kirjoitettujen sanojen mukaisesti
 - Sosiaalisten ja kulttuuristen vihjeiden huomaaminen
 - Kommunikointi / käyttäytyminen eri-ikäisten ja erilaisten ihmisten kanssa
 - Vieraiden ihmisten kanssa oleminen
 - Tuttujen ihmisten kanssa oleminen
- ✘ Affektiivinen
 - Näkyvät tunneilmaisut
 - Muuttuvatko / pysyykö tunteet samana
 - Tunnereaktiot

Havainnoinnin struktuuri

TARKOITUKSEN HAVAINNOINTI

- Miten toimintaan motivoituminen ilmenee?
- Miten toiminnan tavoitteellisuus ilmenee?
- Kaikki havainnoitavat tahdonalaiset (vapaaehtoiset) liikkeet
- Osallistuminen toimintaan, mukana oleminen

HAVAITTAVA MERKITYS JA TARKOITUS

- ilmeet
- äänensävy
- asennot
- toiminnallinen suoritus
- valinnat
- katseen suuntaaminen

YKSILÖN KEHITYKSELLINEN RAKENNE

- 1) sensomotoriset tekijät
 - o motoriset taidot
 - o sensoriset prosessit
 - o hahmotus
- 2) kognitiivinen integraatio ja kognitiivisen tekijät
 - o muisti
 - o ongelmanratkaisukyky
 - o oppimisen yleistäminen
 - o käsitteellisyyden muodostuminen
 - o prosessitaidot
- 3) psykososiaaliset taidot ja psykososiaaliset tekijät
 - o kiinnostukset
 - o käsitys itsestä
 - o rooli
 - o sosiaalinen käyttäytyminen
 - o arvot
 - o itsekontrolli
 - o coping-aidot
 - o kommunikointitaidot

SUORITUKSEN HAVAINNOINTI

- Tekeminen
- Lyhytkestoinen / pitkäkestoinen suoritus
- Toiminnan ennustettavuus
- Lihasten ja luuston toiminta – liikkeet
- Ilmeet
- Katseen suuntaaminen
- Puhuminen

VAIKUTUKSEN HAVAINNOINTI

- Miten toiminnan suoritus vaikuttaa toiminnan muotoon / muuttaa toiminnan muotoa?
- Miten muutos toiminnan muodossa vaikuttaa seuraaviin toiminnan suorituksiin?
 - o Oma toiminnan suoritus
 - o Muiden toiminnan suoritus
- Vaikuttaako suoritus toisten kehitykselliseen rakenteeseen?
- Näkyvät vaikutukset
- Näkymättömät vaikutukset

Havainnoinnin struktuuri

- ✘ Väliaikaiset vaikutukset
- ✘ Ympäristön vaikutus toiminnan muotoon

ADAPTAATIO

- ✘ Adaptaation eri tyypit
 - voimistuminen
 - heikentyminen
 - lisääminen / saada aikaan
 - pois jättäminen
 - palauttaminen
 - säilyttäminen
- ✘ Huomioin/vastaa
- ✘ Mukauttaa
- ✘ Sopeuttaa
- ✘ Hyödyntää

OHJAUSSTRATEGIAT (Moho)

- ✘ Vahvistaminen
- ✘ Tunnistaminen
- ✘ Palautteen antaminen
- ✘ Neuvominen
- ✘ Neuvotteleminen
- ✘ Ohjaaminen
- ✘ Jäsentäminen
- ✘ Rohkaiseminen
- ✘ Fyysisen tuen antaminen

Havainnointirungon lähteet:

Kielhofner, Gary 2008: Model Of Human Occupation. Theory and application. 4.painos.
Lippincott Williams & Wilkins, a Wolters Kluwer business.

Nelson, David 1988: Occupation: Form and Performance. The American Journal of
Occupational Therapy 42 (10). 633 – 641.

Nelson, David – Jepson-Thomas, Julie 2003: Occupational Form, Occupational
Performance, and a Conceptual Framework for Therapeutic Occupation.
Teoksessa Kraemer. P. – Hinojosa, J. – Royeen, C.: Perspectives in
Human Occupation. Participation in Life. Philadelphia: Lippincott Williams,
& Wilkins.

Youngstrom, Mary Jane – Brayman, Sara Bane – Anthony, Paige – Brinson, Mary –
Brownrigg, Susan – Clark, Gloria Frolek – Smith Roley, Susanne –
Sellers, James – Van Slyke, Nancy L. – Desmarais, Stacy M. – Oldham,
Jane – Vining Radomski, Mary – Hertfelder, Sarah D. 2002: Occupational
Therapy Practice Framework: Domain and Process. The American
Journal of Occupational Therapy 56 (6). 609 – 939.

Ryhmähaastattelun haastattelurunko

HAASTATTELURUNKO

A = Adaptaatio

KR = Kehityksellinen rakenne

T = Tarkoitus

TM = Toiminnan muoto

M = Merkitys

V = Vaikutus

- Oletteko jutelleet vapaaehtoistoiminnoista? Tiedätkö mitä kaveri siellä teki? Voitko kertoa lyhyesti?
- Miltä kerrat tuntuivat? Millainen olo jäi? Miltä tuntui/mitä ajattelit vapaaehtoistoiminta kertojen jälkeen? (A)
- Onko kokemuksia vanhusten kanssa olemisesta? Entä muiden kuin omien isovanhempien kanssa? (KR)
- Miksi lähdit mukaan vapaaehtoistoimintaan? (T)
- Mitä odotit/ mitä ajatuksia oli/ millainen mielikuva siitä mitä tulee tapahtumaan (M)
- Mitä halusit vapaaehtoistoiminnasta itsellesi? (T)
- Miltä tuntui kun sait käydä tutustumassa Kustaankartanoon ja siellä oleviin ihmisiin?
 - ✗ Oliko hyvä vai huono?
- Olisitko halunnut tutustumiskerran?
- * Miltä X:n kanssa oleminen/tekeminen tuntui? (TM)
- * Miltä vapaaehtoistoiminta/tekeminen (esimerkki) tuntui? (TM)
- * Miltä tuntui vapaaehtoistoiminnan aikana? Erosiko tunteet eri kerroilla? (M)
- * Miltä Sannan mukana oleminen tuntui? (TM)
- * Miltä minun mukana oleminen tuntui? (TM)
- * Miltä tuntui toimia Kustaankartanossa (uusi ympäristö) ja olla tekemisissä uusien ihmisten (X:n ja Kustaankartanon henkilölunta) kanssa? (T)
 - ✗ Mikä teki siitä vaikeaa/helppoa?
 - ✗ Mikä oli mukavaa/epämukavaa?
- * Miten kieli vaikutti tilanteeseen? Miten sait X:n puheesta selvää?

Ryhmähaastattelun haastattelurunko

- Millainen olo kerroista jäi? Tuliko mieleen ajatuksia? Mitä teitte ajatuksille?
Juttelitko niistä? (V)
- Oliko kertojen kesto sopivan mittainen? Olisiko pitänyt olla eri? (TM)
- Mitä uutta oli vapaaehtoistoiminnassa? Opitko jotain? (A)
 - ✗ Itsestä?
 - ✗ Toiminnoista?
 - ✗ Vanhuksista?
 - ✗ Mitä muuta?
- Mitä vapaaehtoistoiminta sinulle antoi? (A)
- Oliko vapaaehtoistoiminnasta sinulle hyötyä? Mitä? (T)
- Miksi sovit vapaaehtoistoimintaan? Mitä siihen vaadittavia ominaisuuksia sinulla on? (KR)
- Haluatko jatkaa vapaaehtoistoimintaa? (A)
- Mikä on sopiva väli kertojen välillä? Kerran viikossa? Kaksi kertaa kuukaudessa? Kerran kuukaudessa? (TM)

SANNA

- ❖ Mikä on Skarpin henkilökunnan kokemus vapaaehtoistoiminnassa?
- ❖ Onko resurssien puolesta mahdollisuus toteuttaa?
- ❖ Mitä vapaaehtoistoiminnan toteuttaminen vaatii Skarpin henkilökunnalta?
- ❖ Miten yhteistyö Kustaankartanon kanssa on sujunut?